

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

SEXUÁLNĚ MOTIVOVANÁ TRESTNÁ ČINNOST PÁCHANÁ NA DĚTECH V OKRESE
ČESKÁ LÍPA

*SEXUALLY MOTIVATED DELINQUENCY COMMITTED AGAINST CHILDREN AT THE ČESKÁ
LÍPA REGION*

Autor:

Tomáš Švondr
Pod Špičákem 74
470 01 Česká Lípa

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
76	1	11	11	27	1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:

Tomáš Švondr

Adresa:

Pod Špičákem 74, Česká Lípa

Studijní program:

Sociální práce

Studijní obor:

Penitenciární péče

Kód oboru:

750 2R023

Název práce:

SEXUÁLNĚ MOTIVOVANÁ TRESTNÁ ČINNOST
PÁCHANÁ NA DĚTECH V OKRESE ČESKÁ LÍPA

Název práce v angličtině:

SEXUALLY MOTIVATED DELINQUENCY
COMMITTED AGAINST CHILDREN AT THE ČESKÁ
LÍPA REGION

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Sochůrek, Ph. D.

Termín odevzdání práce:

30. 04. 2008

Bakalářská práce musí splňovat požadavky pro udělení akademického titulu „bakalář“ (Bc.).

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí katedry

Zadání převzal (student): Tomáš Švondr

Datum: 16.02. 2007

Podpis studenta:

Cíl práce:

Zmapovat a popsat sociální charakteristiku pachatelů a obětí sexuálně motivovaných trestných činů páchaných na dětech, prezentovat současné vývojové trendy, možnosti a metody prevence.

Základní literatura:

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*.

Plzeň: 2004. ISBN 80-86473-86-4.

ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*.

1. vyd. Praha: 1998. ISBN 80-85858-70-3.

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*.

1. vyd. Praha: 1995. ISBN 8071691925.

GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*.

1. vyd. Praha: 2006. ISBN 80-246-1293.

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*.

3. vyd. Praha: 2003. ISBN 80-7178-763-9.

NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*.

1. vyd. Praha: 1997. ISBN 80-7179-177-6.

PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie*.

1. vyd. Praha: 2001. ISBN 80-247-0181-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*.

3. vyd. Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne:

Tomáš Švondr

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Janu Sochůrkovi Ph.D. za zajímavé a cenné připomínky, za jeho drahocenný čas, trpělivost a ochotu podílet se na tvorbě této práce. V neposlední řadě chci poděkovat i své rodině, která měla tu trpělivost a na vytvoření této práce mi umožnila dostatek času.

Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech v okrese Česká Lípa

Název bakalářské práce: SEXUÁLNĚ MOTIVOVANÁ TRESTNÁ ČINNOST PÁCHANÁ
NA DĚTECH V OKRESE ČESKÁ LÍPA

Název bakalářské práce: SEXUALLY MOTIVATED DELINQUENCY COMMITTED
AGAINST CHILDREN AT THE ČESKÁ LÍPA REGION

Jméno a příjmení autora: Tomáš Švondr

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2008

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Sochůrek Ph.D.

Resumé

Bakalářská práce se zabývala tématem sexuálního zneužívání dětí. Zneužití představuje traumatizující zkušenost spočívající v násilném a bolestivém chování zneužívající osoby, která negativně ovlivňuje vývoj osobnosti dítěte. Cílem práce bylo získat maximální množství dat o prevalenci sexuálního zneužívání dětí na okrese Česká Lípa. Data byla získávána ze statistických a vyšetřovacích materiálů za období od roku 2003 do roku 2007. Jako definice sexuálního zneužití byla použita definice Zdravotní komise Rady Evropy. Práce shrnuje získaná data o formách, podmínkách, původcích, trvání, frekvenci a způsobu oznámení sexuálního zneužívání.

Klíčová slova: agresor, oběť, pachatel, prevalence, sexuální zneužívání, zneužívání
intrafamiliární, zneužívání extrafamiliární.

Summary:

The thesis is focused on sexual abuse of children. Sexual abuse leads to crushing experience as a result of violent and painful behavior of the abusing person, thus negatively affecting further development of the abused child personality. The aim of the thesis was to compile as much data as available on prevalence of sexual abuse of children in the region of Česká Lípa. To gather the required data, I have used statistical and investigation materials for the period from 2003 to 2007. The official definition of sexual abuse of children by the Health Committee of the Council of Europe has been used in this thesis as the basic definition. The thesis summarizes data on forms, conditions, causes, duration and frequency of sexual abuse of children, as well as methods of its reporting.

Keywords: aggressor, extra-familial abuse, intra-familial abuse, offender, prevalence, sexual abuse, victim.

Obsah

Úvod.....	8
1 Sexualita a pohlavní identita	9
2 Normalita sexuálního chování	9
3 Kulturní norma.....	10
3.1 Incest	10
3.2 Homosexualita	13
4 Duševní choroby a poruchy	15
5 Parafilie (sexuální deviace).....	15
5.1 Poruchy pohlavní identity	16
5.2 Porucha pohlavní identity v dětství	17
5.3 Poruchy sexuální preference - parafilie	17
6 Forenzně významné poruchy sexuální preference	18
6.1 Sadismus.....	18
6.2 Fetišistický sadismus	18
6.3 Agresivní (útočný) sadismus	19
6.4 Patologická sexuální agresivita	19
7 Forenzní posuzování sexuálního chování	20
8 Sexuálně motivované trestné činy.....	20
8.1 Trestný čin znásilnění	23
8.2 Trestný čin pohlavního zneužívání.....	24
9 Sexuální zneužívání dětí	25
10 Výskyt	27
11 Co je sexuální zneužívání dětí	28
12 Komerční sexuální zneužívání dětí	29
13 Formy sexuálního zneužívání	30
13.1 Kontaktní a nekontaktní sexuální aktivity.....	30
14 Profil pachatele	32
15 Sexuální agresor	33
16 Oběti.....	37
16.1 Sexuální zneužití dívky	38
16.2 Sexuálně zneužitý chlapec	39
17 Účinky sexuálního zneužití	40
17.1 Citové prožívání	40
17.2 Způsob porozumění situaci a změny v uvažování.....	41
17.3 Změny v hodnocení světa i sebe samého	41
17.4 Změny chování.....	42
18 Obranné reakce	43
18.1 Somatické potíže	43
18.2 Syndrom přizpůsobení sexuálnímu zneužívání	44
19 Ochrana dětí	44
19.1 Primární prevence	45
19.2 Sekundární prevence.....	45
19.3 Terciální prevence.....	45

Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech v okrese Česká Lípa	
19.4 Kvartální prevence	46
Praktická část	47
20 Cíl praktické části a stanovení předpokladů	47
21 Úvod.....	48
22 Použité metody.....	50
22.1 Definice	50
22.2 Statistické údaje.....	50
23 Charakteristika okresu Česká Lípa	51
24 Sexuálně motivované trestné činy na okrese Česká Lípa	55
25 Výsledky průzkumu	57
25.1 Oběť sexuální agrese	57
25.2 Věk oběti sexuální agrese	58
25.3 Způsob zneužití.....	60
25.4 Délka trvání sexuálního zneužívání	62
26 Sexuální agresor	64
26.1 Motivy vedoucí k sexuálním aktivitám s dětmi	64
26.2 Věk agresora sexuálního zneužívání	65
26.3 Stupeň známosti agresora	67
27 Typ rodin s CSA	68
28 Oznámení zneužití.....	70
29 Zhodnocení předpokladů.....	72
30 Závěr	73
31 Opatření proti sexuálnímu zneužívání	74
32 Seznam použité literatury:	75

Úvod

Sexualita je jedna z mála věcí, která člověka provází nejen celý život, ale provází jej od prvopočátku, od „vyhnání“ prvních prarodičů Adama a Evy z ráje, až po současnost. Je-li člověk plně spokojený, je i šťastný a celkově vnitřně harmonický. Všude tam, kde sexuálně strádá, projevuje se toto strádání navenek nejrozličnějšími formami a způsoby, někdy až hraničícími se zákonem nebo přímo s trestnou činností. Mravnostní trestné činy vzhledem ke svému charakteru, ale především vzhledem k jejich dopadům na chráněný zájem (život a zdraví člověka, svobodu v rozhodování o sexuálních stycích, mravní vývoj mládeže a další), jsou zařazovány mezi nejzávažnější trestné činy s vysokou, tzv. typovou nebezpečností. Jejich škodlivý následek je patrný bezprostředně po jejich spáchání, ovšem mnohem závažnější jsou možné následky v podobě vývojových psychických poruch, různých traumatizujících poškození apod.

Osobní svoboda a lidská důstojnost jsou společenské atributy chráněné ve všech demokratických zemích. Patří mezi nejdůležitější základní práva člověka, zaručená Listinou základních práv a svobod, která patří do ústavních zákonů České republiky, s řadou mezinárodních dokumentů. Do souborů mezinárodních dokumentů, vyjadřujících důležitost problematiky sexuálních práv, je potřebné zařadit i Deklaraci sexuálních práv, která byla přijata dne 20.6.1997 ve španělské Valencii účastníky 13. světového sexuologického kongresu. V tomto dokumentu je sexualita formulována jako proměnlivý a dynamický rozměr člověka, vytvářený interakcí mezi jednotlivcem a společností. Podle deklarace je sexuální slast, včetně autoerotiky, zdrojem tělesného, psychického, intelektuálního a duchovního štěstí a její bezkonfliktní prožívání umožňuje sociální rozvoj osobnosti. Lidská sexualita je počátkem nejhlubšího spojení mezi lidmi a je základní pro blahobyt jednotlivců, dvojic, rodin a společnosti. (Chmelík, et al., 2003)

Mezi nejzávažnější sexuálně motivované trestné činy patří, co do svých následků, sexuální zneužívání dětí a mládeže. Označujeme-li jevy sexuálního zneužívání dětí, komerčního sexu nebo incestu za aktuální problémy naší doby, neznamená to, že jde o situace pro lidskou kulturu nové, v různých formách se objevovaly v minulých dobách často. Dlouhá historie těchto jevů je však nesprávně zneužívána ke snaze o legitimizaci jejich dnešních podob, existujících v jiných sociálních a kulturních souvislostech.

1 Sexualita a pohlavní identita

Sexualita představuje, jak už je uvedeno výše, jeden ze základních individuálních i interpersonálních motivů v životě každého jedince. Člověk se rodí jako tvor sexuální a pohlavnost ho provází v podstatě po celý život. Ovlivňuje jeho osobnost i mezilidské vztahy a zpětně je jimi ovlivňována. Je specifickou formou komunikace, zdrojem hlubokých emocí, faktorem organizujícím lidské chování a prožívání.

Se sexualitou však také úzce souvisí pohlavní identita. Psychoanalytici proto hovoří o tzv. psychosociálním vývoji, který má podle Freuda, tak jak uvádí Lovasová (2005, s. 43), čtyři stádia, jimiž prochází každý jedinec. Jsou to: stádium orální (0 - 1,5 roku), anální (1,5 – 3 roky), falické (3 - 5 let), následuje období latence a poslední je stádium genitální, které začíná s nástupem puberty. Pro vytvoření pohlavní identity je nejdůležitější období falické, ve kterém se řeší tzv. „oidipovský komplex“. Ten spočívá v tom, že dítě začne být přitahováno rodičem opačného pohlaví. Pro chlapce se objektem lásky stává matka, zatímco holčičku přitahuje otec. Tato nová situace je zdrojem rivality. Chlapec by měl rád matku jen pro sebe a zachoval si výlučné právo na její city. Holčička, i když matku miluje, by ráda zaujala její místo v otcově srdci. Freud tak jako první vyvrátil, do té doby vžitou představu, že dítě nemá žádné sexuální pocity. Podle Freuda však děti prožívaly sexualitu na jiné úrovni než dospělí.

2 Normalita sexuálního chování

V obecných úvahách o normalitě a patologii lidského chování je podle Kleina, jak uvádí Weiss (Weiss et al., 2000, s. 19), nutné vycházet z toho, že existují :

1. rysy druhově specifické, které jsou vlastní příslušníkům druhu *Homo sapiens* bez zřejmých transkulturních rozdílů – některé formy chování (například brutální agrese vůči dětem či starým lidem) jsou všude označovány za „nelidské“;
2. rysy kulturně specifické, které jsou způsobeny kulturními rozdíly ve výchově dětí, různými tradicemi v jednotlivých společnostech apod. - blízký tělesný kontakt (například mezi muži) na veřejnosti je v některých kulturách považován za nepříjemný, jinde je plně akceptován;

3. rysy individuálně specifické, podmíněné ontogenetickým vývojem, osobností, rodinnou výchovou, postnatálními zkušenostmi každého jedince. Některé projevy, které jsou u některých jedinců považovány za úplně normální, a jsou dokonce očekávány, jsou u jiných příznakem nějaké poruchy. Tyto individuálně specifické rysy jsou determinovány i věkem (projevy infantilní, senilní atd.), ale i pohlavím. Mluvíme zde o maskulinitě a feminitě. Pohlavní rozdíly v myšlení i chování přitom hrají důležitou roli nejen v interakcích sexuálních.

3 Kulturní norma

Ve vztahu k definici normality sexuálního chování nacházíme rozpory a nejasnosti především ve druhém uvedeném kritériu, tedy v rozdílnosti posuzování sexuálních projevů z aspektů kulturně specifických. Z hlediska historického vývoje i z hlediska transkulturního srovnání je alespoň částečná společenská a dobová podmíněnost definice „normálního“ a „nenormálního“ (aberantního, deviantního, parafilního, perverzního či inverzního) sexuálního chování nesporná. Sexuálního delikventa lze sice definovat jako jedince, který ve svém chování překračuje normy sexuální morálky dané společností, nicméně sexuální normy, tedy určení chování, jež je v daném kulturním a společenském kontextu považováno za normální (slovo norma znamená pravidlo, předpis, měřítko), se neustále vyvíjejí.

3.1 Incest

Kultury na celém světě obvykle považují muže a ženy za dva doplňující se principy, na nichž je postaven vesmír. Mnohé mýty o vzniku světa obsahují při popisu stvořitelského aktu sexuální motiv. Často nacházíme ve vyprávění o bozích či zakladatelích říší incestní vztah. Proto nepřekvapuje, že v raných vyspělých kulturách byl incest nejen dovolen, nýbrž se ve vyšších vrstvách stával přímo povinností. Incestní vztahy byly praktikovány v četných rozvinutých kulturách, jenž prožívaly svůj rozkvět před čtyřmi a více tisíci lety. V Egyptě se směla faraonka provdat jen za svého bratra, v Persii směli uzavírat manželství z královského rodu jen sourozenci. Velkou roli zde hrálo přání nerozptylovat rodové jmění. Právě proto, že ekonomické motivy převažovaly nad sexuálními, zaujímali k různým formám incestu rozporuplná stanoviska i starověcí řeční autoři, ačkoliv právě v řecké mytologii se můžeme nejčastěji setkat s příběhy o incestu.

Otec řeckých bohů Zeus byl bratrem své manželky Héry, jeho syn Iakchos si vzal vlastní sestru Koru. Poseidon beztrestně znásilnil svou sestru Déméteru a bohyně se svými syny běžně souložily. Obrazy života bohů vyvolávají dojem, jako by staří Řekové projektovali svá incestní přání na Olymp, aby je tam mohli beztrestně realizovat. Tresty za incest ostatně hrozily pouze smrtelníkům. Jedním z nich byl i Oidipus, který těžce doplatil na to, že si vzal za ženu svou vlastní matku. Podle historiků staří Řekové tolerovali, když měl muž mladého milence pouze v případě, že to nebyl jeho příbuzný a vztah nenarušoval rodinu. Jak uvádí Pöthe (2000, s. 83) historik Plutarchos například tvrdí, že důvod proč řečtí chlapci nosili zlatou kuličku na krku byl ten, aby v případě, že byli v lázni nazí, mohl dospělý muž rozeznat, který z nich patří do jeho příbuzenstva. V roce 451 před n. l. byla manželství nevlastních sourozenců v Aténách vysloveně legalizována, pokud sourozenci měli stejného otce, ale jinou matku. (Vaníčková et al., 1999)

O incestu se vypráví známý příběh Lóta a jeho dcer. Poté co Lót unikne zkáze Sodomy, usadí se svými dvěma dcerami na neobydlené hoře. Protože je v širokém okolí jediným mužem, dcery se rozhodnou, že ho v noci svedou a zplodí s ním potomky (Gen.19). Svůj záměr splní, když svého otce opijí vínem. Podle McCloskeye, jak uvádí Pöthe (2000, s. 83) příběh Lóta a jeho dcer můžeme interpretovat také jako metaforický obraz intrafamiliárního sexuálního zneužívání dítěte. Lótova žena s odvrácenou tváří a proměněná v solný sloup symbolizuje emoční a fyzickou nepřítomnost matky ve chvíli incestu, neobydlené území symbolizuje sociální izolaci a nízkou společenskou kontrolu rodiny, Lótovo požití alkoholu je prostředkem otupění morálních zábran a svedení Lóta dcerami je ilustrací přenesení odpovědnosti a viny z pachatele na oběť.

Změnu incestních kultur („incest“ znamená „nestoudný a nízký, chovající se jako zvíře“) na antiincestní můžeme zjistit jen tam, kde se mateřskoprávní společnost změnila na otcovskoprávní. Německý sexuolog Ernst Borneman, jak uvádí Pöthe (2000, s.83), chápe zákaz incestu jako důsledek přechodu matriarchálního společenského řádu na patriarchát. Strach muže z incestu považuje za strach z dominance ženy, která podle něj incest ve většině případů iniciuje. Přísnost, se kterou zákonodárce dříve či později trestá překročení tohoto zákazu, je vysvětlována mužským strachem před pomstou matek.

První historický důkaz o zákazu incestu najdeme v *Chammurabiho zákoníku* (1700 před Kristem). Zákon přikazoval, aby muž, když počne dítě se svou dcerou, byl hozen za brány města. Zákaz incestu pod hrozbou vyloučení ze společenství obsahuje i Třetí kniha Mojžíšova (cca. 1300 př. Kr.), kde se můžeme dočíst: „*Každý kdo se dopustí kterékoliv z těchto ohavností, bude vyobcován ze společenství svého lidu*“. (Lev. 18:29)

V Danteho díle *Inferno* byl incest označen za násilný čin „proti Bohu, přírodě a umění“. Trestem pro toho, kdo zákon proti přírodě porušil, měly být plameny ohně.

Někteří antropologové považují zákaz incestu za klíčový moment „polidštění“ člověka. Sigmund Freud ve svém díle *Totem a tabu*, jak ho uvádí Pöthe (2000 s. 82), podrobně popsal případy tabuizace incestu v desítkách kultur bez ohledu na stupeň jejich rozvoje či formu náboženství. Přísné zákazy a složité rituály měly v některých případech bránit kontaktům nejen mezi nejbližšími příbuznými, ale i členy stejného rodu. (Weiss et al., 2000)

Příčinu tabuizace incestu můžeme hledat i v rovině biologické. Traduje se, že společnosti, která důsledně dbají na dodržování zákazu sexuálních aktivit mezi příbuznými, mají méně jedinců s vrozeným tělesným nebo mentálním defektem než společnosti, která incest tolerují. Ačkoliv je tato historická zkušenost pravdivá, rovněž je známo, že v době egyptských faraonů se příbuzenskými vztahy násobily genetické vloh, které byly pro jejich nositele velmi výhodné. Patřily mezi ně vysoká inteligence, dobrý zdravotní stav či dlouhověkost. Výskyt geneticky podmíněných vad v populaci tedy více než na způsobu předávání genetické informace závisí na její kvalitě. Zajímavý pohled přinesly antropologické výzkumy dětí vyrůstajících společně v izraelských kibucech. Tyto studie došly k závěru, že rané emoční pouto je spojeno se vzájemnou sexuální averzí. Podle Ericksona, jak uvádí Pöthe (2000, s. 84), nedostatek emočních vazeb mezi členy rodiny je naopak spojen s redukcí altruistického chování a zvýšením vzájemných sexualizovaných interakcí.

Ačkoliv je dnes incest (incestáre – poskvřnit) nejrozšířenější tabu lidského rodu, dodnes ho různé formy incestu provázejí. Obvykle se definuje jako sexuální aktivita mezi osobami, které nemají povoleno uzavírat manželství. Obecně platí, že osoby nesmějí uzavřít manželství se svými rodiči, prarodiči, tetami, strýci nebo sourozenci. V rámci příbuzenských vztahů mohou existovat různé sexuální kombinace. Z psychosociální perspektivy pod pojmem incest rozumíme každou sexuální aktivitu mezi dítětem a rodičem, nevlastním rodičem, náhradní rodičovskou postavou, sourozencem nebo členy širší rodiny. Pohlavní styk otce s dcerou, přestože se povoluje dnes jen výjimečně v některých kulturách, zůstává ve skutečném životě nejčastější formou incestu. Podle některých šetření uvádí 10 – 14 % všech osob mladších 18 let, zkušenost s některým druhem krvesmilného vztahu. (Vaníčková, et al., 1999)

Nejméně často má pohlavní styk matka se svým synem, dnes již existují jen dva hodnověrné příklady jeho institucionalizace v Jižní Americe a východní Africe.

3.2 Homosexualita

Protože patriarchální společenský řád Řeků již rozbil předpokládanou matriarchální rovnost pohlaví, byla sexuální rovnoprávnost možná jenom v rámci jednoho pohlaví. Skutečnost, že láska pronikla do vědomí Řeků nejprve jako homosexuální fenomén, měla v kulturním vývoji západního světa nedozírné následky. Nejdůležitější se zdá vliv Sapfó na Sokrata. Podle Platona Sokrates vytvořil Akademii podle sapfického triasu. Když Sokrates stanovil pravidla Akademie, neučinil chlapeckou lásku jenom základním principem své výchovné metody, ale spoléhal na ni i při výběru svých následovníků. Tak vznikla forma výchovy, která nejen dovoľovala pohlavní styk mezi vychovatelem a vychovávaným, ale přímo jej požadovala. Stejně tak Platonova myšlenka, že vědění může být zprostředkováno jenom afektivními vztahy mezi učitelem a učícím se, měla svůj počátek na Lesbu, a nikoliv ve Spartě. Tak se princip triasu změnil ve školskou instituci, z kultu se stala pedagogika a z rituálu didaktika.

Pro helénskou kulturu je tedy typická homosexuální pederastie. Sami Řekové hledají vysvětlení její příčiny. Například Aristoteles uvádí, že pederastie musela vzniknout na některém z ostrovů, aby tam nedošlo k přelidnění. Předpokládal, že ji král Mínos oficiálně nařídil na Krétě, odkud se rozšířila. Jiní autoři jsou přesvědčeni, že pederastie je samotným řeckým produktem. Někteří se domnívají, že toto chování je dědictvím z nomádských dob, kdy Řekové vtrhli jako ozbrojené hordy do Řecka, podrobili si jejich praobyvatele, znásilnili jejich ženy. Z tohoto traumatického zážitku se prý vyvinul řecký sexuální ideál: mladíci vlastní rasy. Stud nad vlastní podrobeností ženě je vedl k pohrdání pohlavím, kterému byli podrobeni. Překonání sexuální závislosti na ženě je pak jakýmsi druhem etické kmenové povinnosti. Homosexualita starých Řeků byla tedy přirozeným obrazem jejich životního stylu, udržovala se legendami a mýty, které se dědily z generace na generaci. V průběhu času se vyčerpaly, a tak i homosexualita měla jen omezenou životnost.

Homosexuální vztahy byly hojně pěstovány i ve starém Římě, avšak se dvěma základními rozdíly. První spočívá v tom, že se Římané nikdy nepokoušeli vidět homosexualitu jako ušlechtlejší, lepší či důstojnější podobu lásky. Druhý rozdíl lze vidět ve skutečnosti, že homosexualita byla více zaměřena na zralé partnery, nikoliv na nezralé chlapce, případně mladé dívky. Protože homosexualita nebyla elitářskou záležitostí, nebyl styk s otrokem zneuctvující. Catullus naopak míní, že morální povinností otroků je sexuálně ukájet svého pána. Jedním z nejhorších důsledků byla praxe kastrace otroků, která měla sloužit k udržení jejich mladistvého vzhledu. Římskou kulturu v oblasti homosexuálního chování bezesporu ovlivnil příklad panovníků.

O Caesarovi Římané říkali „že je manželkou všech mužů a manželem všech žen“, což je zcela obdivná uštěpačnost, která mu nezabránila, aby se stal nejmocnějším mužem ve státě. Caesarovi a dalším (Antoniovi) se nevyčítalo homosexuální chování samé, ale že udělal ze svého zadku odrazový můstek své kariéry. Podle Bornemana, jak uvádí Vaníčková (Vaníčková et al., 1999, s. 13), ve starém Římě bujela mužská prostituce v nevídaných rozměrech. Bohatí aristokrati si drželi harém, tzv. paedagogicum.

Pro dějiny sexuality jsou typické rituální úkony, které jsou vyjádřením postojů společnosti vůči dospívajícím dětem. Zasvěcování chlapců a dívek znamená přechod z dětství do společnosti a má z pravidla tři přesně stanovené etapy. V první odchod zasvěcovaného z jeho předchozího stavu bytí předznamenává mytím, stříháním hlavy, obřízkou, či jiným způsobem označení. V druhém období se vchází do mezního stavu, kterým je období nejistoty a strachu. Zasvěcovanému se zavážou oči a bývá odváděn do pustiny. Konečně poslední stádium symbolizuje přerod v nové bytí, které je spojováno s novým oblečením, požíváním zvláštních pokrmů a pomazáním celého těla.

Chlapecká obřízka jako součást pubertálních rituálů se nejčastěji odehrává v Africe a Austrálii. V Africe má svůj protějšek v ženské obřízce, která má různé stupně, nejtěžší forma obřízky znamená vyříznutí klitorisu, malých stydkých pysků a infibulace (sešití vagíny). Tato forma obřízky je v dnešním světě chápána jako projev neospravedlnitelného, zmrzačujícího násilí na ženách.

Uvedené příklady svědčí především o insuficienci nábožensko – moralistických či filozofických přístupů, ale i ošidnosti definice sexuálního chování na základě sociálních a kulturních norem. Tyto normy lze v oblasti lidské sexuality aplikovat pouze s vědomím jejich omezené platnosti, jejich podmíněnosti kulturní i dobové. Z historie morálních systémů plyne jednoznačný poznatek, že sexuální chování, které je v určité době tvrdě sankcionováno, nejednou i pod hrozbou smrti, může být v jiné době či v jiné společenské atmosféře považováno za plně normální nebo maximálně za neškodnou libůstku.

4 Duševní choroby a poruchy

V souvislosti s kriminalistickou praxí je důležité zdůraznit, že na rozdíl od neuróz nebo psychóz není porucha osobnosti nemoc, ale stav, ke kterému v určité míře vede vrozená dispozice a který se rozvíjí společně s utvářením osobnosti: Jde v podstatě o „hluboce zakořeněné a přetrvávající vzorce chování, projevující se jako neměnné odpovědi na široký rozsah osobních a sociálních situací. Představují extrémní nebo významné odchylky od způsobů, kterými průměrný člověk v dané kultuře vnímá, myslí, cítí a zvláště utváří vztahy k druhým. Takové vzorce chování mají tendenci být stabilní a zahrnovat různé oblasti chování a psychologických projevů. Jsou často, i když ne vždy, sdruženy s jistým stupněm subjektivní tísně a problémy v adaptivní společenské aktivitě a v dosahování žádoucích cílů“.

Násilné trestné činy provedené pod přímým vlivem psychotického onemocnění mohou být poměrně brutální povahy. Nemocný může napadnout osobu, kterou v rámci bludu obviňuje z pronásledování, z vyvolání nějaké společenské nebo zdravotní újmy. Podle Netíka, jak uvádí Gillernová a Boukalová (2006, s. 34) se tito pachatelé zaměřují proti osobám z nejbližšího sociálního okolí. Jindy může jít podle Pavlovského (2001, s. 58) o tzv. schizofrenní raptus, v rámci tohoto bouřlivého vystupňovaného chování napadá nemocný kohokoliv ve svém okolí. Motivace takového činu je bludná, pachatel jedná přímo pod aktuálním vlivem choroby. Jeho zmatenost se projevuje i v nepřipravenosti jednání v průběhu činu i po něm, nedostatku zahlazování stop a plánování.

5 Parafilie (sexuální deviace)

Jako sexuální deviace (perverze, parafilie, aberace, varianty) bývají označovány jako stavy kvalitativně změněné sexuální motivace lidí. Ve struktuře sexuální motivace rozlišujeme podle Gillernové a Boukalové (2006) tři oblasti, které mohou být kvalitativně změněny:

- sexuální identifikace, včetně příslušné sexuální role,
- sexuální orientace, tedy erotická preference ve vztahu k sexuálnímu objektu,
- sexuální chování, emoce a reakce.

Ne všechny sexuální deviace jsou nebezpečné pro společnost. Například mezi poruchy sexuální identifikace jsou zařazeny transsexualismus a transvestitismus dvojí role. Jde o poruchy, které přinášejí velké komplikace svému nositeli, ale pro okolí jsou neškodné. To neplatí o poruchách sexuální orientace, kam je zařazena i za určitých okolností nebezpečná pedofilie, tedy deviace, kdy je sexuálně preferován dětský objekt. Patří sem také fetišismus, který je ale ve většině svých forem neškodný a má spíše povahu určité sexuální záliby.

Z hlediska nebezpečnosti pro společnost jsou nejznámější poruchy sexuálního chování, jinak též zvané deviace v aktivitě. Zahrnujeme mezi ně sadismus, masochismus, exhibicionismus a patologickou sexuální agresivitu. I zde ale platí, že ne všechny tyto deviace jsou stejně nebezpečné. V zásadě platí pravidlo souhlasu sexuálního partnera.

5.1 Poruchy pohlavní identity

Poruchy pohlavní identity byly dříve nazývány sexuálními deviacemi identifikace. Do této skupiny poruch patří transsexualismus, tranvestitismus dvojí role a porucha pohlavní identity v dětství.

Transsexualismus se projevuje přáním žít a být akceptován jako člen opačného pohlaví. Transsexuální muž se identifikuje s ženským pohlavím, transsexuální žena s pohlavím mužským. Porucha se vyskytuje u zlomku promile populace. Diferenciálně diagnosticky je třeba odlišit mužskou femininní homosexualitu a ženskou maskulinní homosexualitu. Diferenciálně diagnosticky významný rozdíl spočívá především v tom, že homosexuálně orientovaný člověk si nepřeje skutečnou změnu pohlaví, a to zejména ne ve vztahu ke svému tělesnému stavu. (Pavlovský, 2001)

Transvestitismus dvojí role se projevuje občasným nošením šatů opačného pohlaví pro potěšení z pocitů dočasné příslušnosti k opačnému pohlaví, ale bez přání trvalejší změny pohlaví, včetně chirurgické úpravy pohlavních orgánů. Na rozdíl od fetišistického transvestitismu není převlékání se do šatů opačného pohlaví doprovázeno sexuálním vzrušením.

5.2 Porucha pohlavní identity v dětství

Porucha pohlavní identity v dětství se projevuje v dětství (před pubertou) přetrvávající tísni z daného pohlaví a přáním být opačného pohlaví (nebo trváním na tom, že je opačného pohlaví). Poruchy pohlavní identity nemají samy o sobě forenzně významný vliv na jednání člověka. Někdy lze jimi pouze vysvětlit určité neobvyklé jednání (například agresivní jednání mužského typu u transsexuální ženy a podobně. (Pavlovský, 2001)

5.3 Poruchy sexuální preference - parafilie

Poruchy sexuální preference byly dříve nazývány sexuálními deviacemi orientace a sexuálního chování. Do této skupiny poruch patří fetišismus, fetišistický transvestitismus, voyerství, pedofilie, sadomasochismus, mnohočetné (tj. kombinované) poruchy sexuální preference a jiné poruchy sexuální preference (např. frotérství, nekrofilie). Pro stanovení diagnózy poruchy sexuální preference je nezbytné zjištění preferované kvalitativně změněné sexuální motivace. Diferenciálně diagnosticky je třeba rozlišovat mezi poruchami sexuální preference a stavy psychosexuální nevyzrálosti, které se mohou projevovat také abnormní sexuální orientací či aktivitou, avšak bez průkazné preference těchto abnormních jevů. Rozlišení těchto stavů má značný forenzně sexuologický význam, protože obvykle se u poruch sexuální preference připouští podstatné snížení ovládacích schopností.

Kvalitativní poruchy sexuální motivace nelze chápat jako naučené. Mají povahu setrvalých rysů sexuální motivace. Výchovné vlivy na ně působí jen ve velice omezené míře, neovlivňují vlastní poruchu sexuální motivace. Výchovné vlivy rozhodují pouze o tom, jak se postižený člověk naučí se svojí poruchou žít, aby se nedostal do rozporu s morálkou a právními normami.

Etiologie poruch sexuální preference je nejasná. Abnormální prenatální organizace mozku vlivem androgenů bude snad odpovědná za vznik poruch pohlavní identity a poruch projevujících se abnormní sexuální orientací. U poruch sexuální preference, projevujících se zvláště abnormním chováním (u tzv. sexuálních deviací v aktivitě), nejsou žádné konkrétní představy o způsobu jejich vzniku.

K pochopení některých poruch sexuální preference přispívá, jak uvádí Pavlovský (2001, s. 130), i teorie o poruchách dvoření. V normě se projevuje sexuální motivační systém postupně v čtyřech fázích:

- zpozorování a první ohodnocení vhodného partnera,
- pretaktilní interakce zahrnující pohledy, úsměvy, postoje, oslovení,
- taktilní interakce,
- uskutečnění genitálního spojení.

V důsledku vrozené anomální sexuální dispozice dochází k narušení posloupnosti i charakteru fází. Kterákoliv ze čtyř uvedených fází může být extrémně zvýrazněna nebo deformována. Ostatní fáze přitom mohou být pominuty nebo se mohou uplatňovat jen minimálně. Narušení těchto fází „dvoření“ (pojem převzat z popisu dvoření ptáků), se nazývá „poruchami dvoření“. Hlavními předpokládanými projevy poruch dvoření jsou voyeurismus, exhibicionismus, toucherství či frotérství a preferenční typy znásilnění (patologická sexuální agresivita).

6 Forezně významné poruchy sexuální preference

6.1 Sadismus

Pro tuto sexuální deviaci je charakteristické spojení sexuální aktivity s agresí a hostilitou oběti. Tato úchylka má velké množství různých projevů, které se navzájem liší také svou intenzitou. Ve své nejvystupňovanější formě se projevuje potřebou absolutní nadvlády nad obětí, kterou je možno týrat a ovládat. Sadismus může být dále kombinován i s deviacemi v objektu, takže známe sadismus pedofilní, a dokonce můžeme hovořit i o sadismu zoofilním.

6.2 Fetišistický sadismus

Tato porucha sexuální preference má povahu intimní erotické záliby. Oběť zpravidla vážně neohrožuje. Někdy je objekt jako celek v pozadí a erotická fascinace se týká jen rekvizit, které nějak souvisejí s násilím. Porucha může mít podobu fantazijní (ideatorní sadismus). Projevuje se svéráznými literárními nebo výtvarnými produkcemi. Tento typ sadistů může své zájmy realizovat

se svolným sexuálním partnerem. Protože jejich vyhledávání bývá problematické, často se tito devianti sdružují do klubů a spolků, kde je možné za úplatu získat partnera nebo využít specializovaných prostitutek. Určité problémy mají tito devianti na počátku sexuálního života, kdy se neumí se svou úchylnou vyrovnat, případně pokud se s tímto zaměřením neumí vyrovnat jejich partner(ka). Fetišističtí sadisté zpravidla nepáchají sexuálně motivovanou trestnou činnost. Ze sexuologického hlediska je proto jejich společenská nebezpečnost minimální, až zanedbatelná. (Pavlovský, 2001)

6.3 Agresivní (útočný) sadismus

Agresivní sadista brutálně napadá oběť. Žádoucí jsou pro něj obvykle negativní reakce oběti (strach, odpor, hrůza, zjevné utrpení). Sadista oběť fyzicky nebo nebezpečnou hrozbou znehybňuje. Oběť napadá obvykle až rituálně stereotypně. Oběť svazuje, bije, rdousí, škrtí, těžce zraňuje nožem či jinou zbraní. Jak uvádí Pavlovský (2001), typické pro agresivního sadistu je brutální a samoučelné trýznění podmaněného objektu. Sadista dává svým chováním najevo, že cílem útoku není vynutit si pohlavní styk. Je eroticky fascinován ponižováním a trýzněním oběti. V kontaktu s obětí mnohdy sadista nedospěje ani k pocitovému vyvrcholení. Někdy se během dlouhého rituálu opakovaně různými způsoby ukojí. Z forenzně sexuologického hlediska je velmi závažnou poruchou sexuální preference. Její společenská nebezpečnost může být extrémní.

6.4 Patologická sexuální agresivita

Patologická sexuální agresivita se projevuje vůči neznámé ženě s cílem dosáhnout pohlavního styku. Jak uvádí Gillernová a Boukalová (2006, s. 39), bývá patologická agresivita zařazována mezi sexuální deviace a často bývá zaměňována nebo ztotožňována se sadismem. Rozdíl mezi nimi je zejména v motivaci, která devianta vede k napadení, a ve způsobu nakládání s obětí. Podle Vágnerové (2003), tato porucha se liší od sadismu tím, že sexuální agresor nepotřebuje ke svému uspokojení oběť trýznit. Násilí je použito jako prostředek k donucení oběti, aby vyhověla jeho potřebám. Cílem takového jednání je fyzický sexuální kontakt, osahávání či soulož, do této kategorie patří pachatelé mnoha znásilnění. Často jde o cizí ženu, se kterou se ale nechťejí blíže seznámit, nestojí o jiný typ kontaktu a nepotřebují ani, aby při sexuálním aktu spolupracovala, resp. je jim zcela lhostejné, co oběť dělá. (Vágnerová, 2003) Mohou chtít, aby z nich měla strach a proto

se jim podřídila, ale projevy utrpení oběti tyto muže sexuálně nevzrušují. Důležitou charakteristikou takových agresorů je, že se takto chovají opakovaně. Jde o forenzně významnou poruchu párovacích mechanismů. Takové muže vzrušuje už spatření neznámé ženy a bez výběru a dvoření ihned přecházejí k sexuální aktivitě. Na své jednání nemají přiměřený náhled. Obvykle bývají celkově zvýšeně agresivní, mívají i jiné problémy se zákonem. Z tohoto hlediska jsou nejvíce riziková muži do 35 let, tendence k násilnému jednání se u nich obvykle projevuje již v době dospívání.

7 Forenzní posuzování sexuálního chování

Rozdíl ve forenzním posuzování poruch sexuální preference a ostatních poruch osobnosti a chování vyplývá především ze skutečnosti, že v případě poruch sexuální preference se z odborného hlediska uznává omezená způsobilost zdržet se sexuálně motivovaného jednání, které je v rozporu se zájmy chráněnými trestným zákonem. Uznává se také účinnost léčebného ovlivnění poruchy a takovým způsobem možné zajištění ochrany společnosti. Protože se ve většině případů považuje uložení ochranné sexuální léčby za účelné pro ochranu společnosti a resocializace pachatele, přiznávají se pachatelům postiženým poruchami sexuální preference podstatně snížené ovládací schopnosti při samozřejmě zachovaných nebo jen mírně, nepodstatně snížených schopnostech rozpoznávacích. (Pavlovský, 2001)

8 Sexuálně motivované trestné činy

Jedním z nejnebezpečnějších důsledků patologie sexuálního života jsou bezesporu trestné činy, motivované pohlavním pudem. Existuje řada definic sexuální delikvence, z nichž se zdá jako jedna z nejvýstižnějších definice Gebhartova, podle které je sexuální delikt zjevný, trestně stíhatelný čin, spáchaný pro bezprostřední sexuální uspokojení pachatele, který je v rozporu s převládající sexuální morálkou společnosti, ve které pachatel žije. (Mitlöhner, 2005)

Z výše uvedeného tedy plyne, že podstata sexuálního deliktu je relativní. Sexuálním deliktem může být i takové jednání, které není nebo přestalo být v rozporu s převládající sexuální morálkou a je

trestné jen proto, že právní normy nebyly včas uvedeny do souladu se současnou morálkou. Hodnocení sexuálních excesů tedy bylo poplatné společenskému klimatu a společenským potřebám, které se odrážely v náboženských, právních a morálně etických normách a zvycích.

Sexuální chování do určité míry tedy podléhá restrikci, aby tato obtížně kontrolovaná a regulovaná činnost nepůsobila ve společnosti destabilizačně. Sexualita motivuje jednání člověka po celou známou historii lidské civilizace. Sebeprísnejší tresty neodradily jednotlivce od nevěry, znásilnění; sexuální touha byla dokonce silnější než hrozba katem a zmrzačujícími a potupnými tresty. Jak uvádí Chmelík, (Chmelík et al., 2003, s. 13), ve starověku byla žena považována za vlastnictví muže. Ten s ní mohl nakládat podle libosti. Jakýkoliv útok na ženu byl považován za útok na vlastnická práva muže a podle toho byl také trestán. Znásilnění ženy, stejně jako její únos nebo cizoložství, bylo trestáno velmi přísnými tresty. Trest smrti za tento čin byl uplatňován právem babylonským, řeckým, islámským, židovským v případech, kdy byla znásilněna vdaná žena, římské právo uplatňovalo tento trest v případech, že byl znásilněn chlapec. Znásilnění bylo trestáno smrtí právem středověké Anglie, Francie a Rakouska. Germánské právo považovalo za sexuální zločiny znásilnění ženy a nevěru. V Augburském městském právu z roku 1267 se poprvé objevuje pederastie (homosexualita), která se trestala ztrátou hrdla. V 15. století se objevují první tresty za sodomii za kterou byl udělován trest jak pachateli, tak i zvířeti. Daleko mírnější, pouze pokutou, byl trestán pohlavní styk mezi příbuznými. Zmírnění hrdelního zločinu bylo uplatňováno ve středověké Evropě: pachatel byl potrestán kastrací nebo ztrátou genitálií. *Constitutio Criminalis Carolina* z roku 1532 naopak stanovilo za znásilnění trest smrti pohřbením pachatele za živa.

Naproti tomu, jak Chmelík dále uvádí (Chmelík et al. 2003, s. 13), velmi mírné tresty byly uplatňovány za sexuální delikty v Rusku, kde např. pachateli znásilnění hrozil pouze peněžitý trest. To ovšem neplatilo bez výjimky. Třetí status litevský z roku 1588 stanovil za znásilnění trest smrti, které bylo možno zmírnit až na pouhé odškodnění podle představ poškozené. Pokud byla znásilněna svobodná dívka, pachatele mohl navíc postihnout vynucený sňatek s touto dívkou, pokud by si to ona přála. Znásilnění nebylo vždy a za všech okolností trestné. Tak například v době válek, kdy docházelo velmi často k násilnostem na ženách, bylo znásilnění, nebo dokonce zabití ženy, která se stala kořistí vítěze, běžné a beztrestné. Legální forma znásilnění je však známa i ze středověké Evropy, jako právo první noci. Bylo zde beztrestné také znásilnění prostitutky.

Ke změně trestání za znásilnění podle Mitlöhnerna, jak uvádí Chmelík (Chmelík et al., 2003, s.19), došlo až v době Josefa II. vlivem francouzských humanistů, kdy bylo postupně upouštěno od hrdelních a zmrzačujících trestů a byl nastolován liberálnější přístup k posuzování sexuálních zločinů. V Rakousku – Uhersku trestní zákoník, platný i pro země Koruny

české, ve čtrnácté hlavě definoval sexuální delikty jako zločiny „O násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva“, které byly pojaty do samostatných skutkových podstat násilného smilstva, zprznění a čtyři zločiny smilstva označované jako zločiny proti přirozenosti, zprznění krve, svedení k smilstvu, a kuplířství vzhledem k osobě nevinné. K uvedeným zločinům lze nalézt určité paralely i v současném pojetí mravnostních trestných činů. Tak např. násilné smilstvo podle Mitlöhnera, jak uvádí Chmelík, (Chmelík et al., 2003, s. 14) se blíží svým pojetím dnešnímu znásilnění s tím rozdílem, že jednání pachatele spočívající v nebezpečném vyhrožování, skutečně vykonaného násilí nebo lest spočívající ve lstivém omámení smyslů, muselo vést k mimomanželské souloži. Bylo tedy vyloučeno znásilnění mezi manželským párem. Zprznění se blíží naše skutková podstata trestného činu pohlavního zneužívání. Nutno však připomenout, že ochraně podléhala pouze oběť do 14 let věku. Zprznění krve se svým pojetím blíží souloži mezi příbuznými s tím rozdílem, že za tento zločin nebyla považována soulož mezi sourozenci. Zločin proti přirozenosti již v současném právu není zastoupen.

Společnost také měla a stále má zájem na ničím nenarušeném mravním a sexuálním vývoji dětí. Praxe byla zpočátku taková, že trestný byl pohlavní styk s nezralým jedincem, a to i v případě jeho souhlasu, zatímco tento styk se zralým jedincem již trestný nebyl. Věk zde nehrál žádnou roli. Stačí si připomenout kupříkladu Kateřinu z Ludanic, která se vdávala za Petra Voka v necelých třinácti letech. Teprve asi v posledních dvě stě padesáti letech postupně dochází k legislativnímu vymezení věkové hranice, stanovící sexuální kontakt za trestný. I přesto však byly tyto hranice z našeho současného pohledu nízké, pohybovaly se totiž mezi deseti a dvanácti lety věku. V první čtvrtině 20. století se věkový limit ve většině zemí Evropy nepatrně zvýšil, a to na třináct let. Zpočátku se tyto limity týkaly pouze děvčat, až později se vztahovaly i na heterosexuální styky s chlapci. Homosexuální styky byly trestné bez ohledu na věk.

V současném světě beztrestnost dobrovolného sexuálního styku kolísá mezi dvanácti a sedmnácti lety. Sexuální styk je považován za legální od věku čtrnácti let ve 46 % států, od patnácti let v 67 % států a od šestnácti let v 98 %. Výrazné odlišnosti však zná americká právní úprava, jak uvádí Mitlöhner (2000).

Co se týká našeho současného práva, sexuálně motivované trestné činy nejsou jen ty trestné činy, které jsou uvedeny v VIII. hlavě, druhém oddílu trestního zákona, jako trestné činy proti důstojnosti člověka, tj. znásilnění, pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými a obchodování se ženami, ale i takové trestné činy, které s ohledem na právní kvalifikaci zdánlivě nemají s lidskou sexualitou naprosto nic společného. Tak kupříkladu trestný čin krádeže dámského prádla páchaný fetišistou, trestný čin padělání a pozměňování veřejné listiny páchaný transsexuálem, měnícím svévolně údaje v rodném listě či občanském průkazu, jsou nepochybně trestné činy, jejichž

spáchání bylo motivováno patologií sexuálního citění a pudu. Stejně tak vydírání či útlak za účelem dosažení pohlavního uspokojení jsou trestné činy se sexuální motivací. (Mitlöhner, 2005)

Nicméně klasikou sexuálně motivovaných činů zůstává znásilnění podle § 241 tr. zák. a pohlavní zneužívání podle § 242 a § 243 trestního zák. Co do množství tyto trestné činy obsazují v České republice poslední místa statistických přehledů. Vývoj po roce 1990, kdy došlo k uvolnění bariér v nabízení sexuálně motivované a pornografické produkce na stáncích novinové služby (a doposud jasně veřejně) naznačoval, že dojde k výraznému zvýšení četnosti případů mravnostní kriminality. Tato prognóza se nepotvrdila a naopak došlo ke statistickému poklesu této trestné činnosti. Vývoj v posledním desetiletí má pulsující charakter. Z dosavadních poznatků se nedá jednoznačně potvrdit, že by došlo k zásadnímu nárůstu tohoto druhu kriminality, spíše je to otázka vyhledávání tohoto druhu kriminality a preventivního působení, resp. uvědomování si poškozených dětských obětí, že jsou zneužívány a že mají možnost se dovolat ochrany. Značnou část těchto deliktů lze označit za dětské hry, kdy dochází k sexuálnímu poznávání a partneři se pohybují kolem hranice 15 let věku.

8.1 Trestný čin znásilnění

Trestné činy znásilnění jsou v našem trestním právu (§ 241/1 trestního zákona) definovány jako uskutečnění soulože nebo jiného pohlavního styku s jinou osobou za použití násilí nebo pohrůžky násilím. Obětí může být nejen žena, ale od roku 2001 také dítě nebo muž. Znásilnění spáchaná ženami jsou vzácná. Jak uvádějí Gillernová a Boukalová (2006, s. 47), v letech 2000 – 2004 byly podle statistik Ministerstva spravedlnosti ČR pro tento trestný čin odsouzeny pouze 3 ženy (všechny v roce 2004), ve srovnání s průměrným počtem 153 osob odsouzených za znásilnění. V souvislosti se statistikami je však nutno u znásilnění a do jisté míry i u pohlavních zneužívání brát v úvahu vysokou latenci. Většina znásilnění totiž nebývá obětmi z různých důvodů oznamována.

R. M. Holmes a S. T. Holmes, jak uvádějí Gillernová a Boukalová (2006, s. 47), definují znásilnění (rape) jako násilí fyzickou silou nebo psychický nátlak (coercion). Rozlišují několik typů viktimizace: dokonané znásilnění, pokus o znásilnění, dokonalý sexuální nátlak, dokonaný pohlavní styk (bez penetrace) a odpovídající pokus o pohlavní styk. U nátlaku a pokusu pohlavního styku bez penetrace připouštějí, kromě užití fyzické síly či její hrozby, též slib odměny jako formu tlaku.

Pohlavním stykem bez penetrace rozumějí osahávání, líbání, laskání i přes oděv. Autor J.E. Douglas a kol. jak ho uvádějí Gillernová a Boukalová (2006, s. 48), zařazují znásilnění do širšího rámce sexuálních útoků.

Podle toho vymezují jako takový trestný čin, při němž je oběť donucena silou či jiným nátlakem strpět sexuální aktivity.

Patří sem :

- znásilnění v rámci kriminálního podnikání, znásilnění při závažném zločinu (felony rape);
- sexuální útok z osobních důvodů, nekontaktní sexuální obtěžování, domácí sexuální útoky, nárokové znásilnění, k němuž dochází např. na schůzce milenců nebo učitele se žákyní, apod., znásilnění v rámci vztahu podřízenosti (lékař – pacient, trenér – dítě apod.), znásilnění motivované potřebou ujistit se o moci a vykořisťující znásilnění;
- zlobné znásilnění probíhající za doprovodu silného zlobného afektu a charakteristické vysokou mírou afektivní agrese;
- sadistické znásilnění, typické též vysokou mírou afektivní agrese a navíc různě závažnými zraněními, která pachatel zpravidla záměrně oběti způsobuje;
- dětská a adolescentní pornografie, resp. její pořizování shromažďování nebo prodej;
- znásilnění v průběhu únosu;
- sexuální útok ze skupinových důvodů, pro nějž je charakteristický útok několika pachatelů.

8.2 Trestný čin pohlavního zneužívání

Náš trestní zákon zahrnuje pod společný pojem pohlavního zneužívání několik skutkových podstat. Jde o § 242 trestního zákona, který postihuje soulož nebo jiný způsob pohlavního zneužití osoby mladší 15 let, § 243 trestního zákona, podle nějž je stíhán pachatel, který zneužije závislosti osoby mladší 18 let nebo osoby svěřené jeho doзору a přiměje ji k mimomanželské souloži nebo ji jinak pohlavně zneužije, § 245 trestního zákona, kterým je postihována osoba, která vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo sourozencem a § 246 trestního zákona, podle nějž je stíhána osoba, která zláká, najme nebo dopraví ženu do ciziny, aby ji tam bylo užito k pohlavnímu styku s jiným. V dalším textu Gillernová s Boukalovou (2006) užívají označení pohlavní zneužívání

pouze pro § 242 trestního zákona. Užije-li k vynucení pohlavního styku na dítěti pachatel násilí nebo výhrůžky násilím, bývá tento trestný čin postihován podle § 241 odst. 3 trestního zákona, tedy jako znásilnění.

Anglosaská literatura podle Gillernové a Boukalové (2006, s. 52) užívá širší pojem obtěžování (child molesting) nebo zneužívání (child abuse) dítěte. Pojem zneužívání (abuse) v této souvislosti zahrnuje též týrání. Autoři Lanning, R. M. Holmes a S. T. Holmes (Gillernová a Boukalová, 2006), označují pohlavní zneužívání ve smyslu kriminální aktivity nevhodně jako pedofilii a odlišují od ní incest. Pedofilii je v naší literatuře, jak uvádějí Gillernová a Boukalová (2006, s. 52), označována sexuální deviace, nikoli specifická sexuální delikvence. Pohlavní zneužívání páchají často nedelegantní pachatelé, což ostatně připouští i výše zmiňovaní autoři. Podíl žen na této trestné činnosti je vyšší než u znásilnění.

9 Sexuální zneužívání dětí

Poslední desetiletí je poznamenáno zvyšujícím se zájmem o problematiku dětského sexuálního zneužívání, které se dostává do popředí zájmu odborníků sexuologů, psychologů či orgánů činných v trestním řízení. Důvodem je jednak popsat sexuální násilí – sexual violence – na dětech, a jednak skutečnost, že se v druhé polovině 20. století rozmáhá a nabývá nebývalých rozměrů a nových forem tzv. komerčního sexuálního zneužívání dětí – commercial sexual child abuse. Odhaduje se, že asi 100 milionů dětí na světě slouží ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání. Zkušenosti lékařů ukazují, že kromě komerčního sexuálního zneužívání dětí existuje také sexuální násilí na dětech intrafamiliární, a také v extrafamiliární formě. Složení agresorů tohoto násilí je zajímavé, neboť přetrvává názor, že sexuálního zneužívání dětí se dopouštějí v zásadě pedofilové. Podle domácích a zahraničních výzkumů se pohlavního zneužívání v rozmezí 60 - 80 % dopouští osoby z nejbližšího okolí dítěte - otec, otčím, druh matky, ale i matky, prarodiče a další osoby v pokolení přímém a dále osoby bezprostředně známé poškozenému dítěti. Objevit a prokázat sexuální zneužití bylo vždy nesnadné, neboť tento jev se vyskytoval ve všech dobách a kulturách, jen citlivost a vnímavost k němu kolísala. Sexuální zneužívání dětí, obecně označované v anglosaské literatuře jako Child Sexual Abuse (CSA), zaznamenalo zajímavý vývoj v souvislosti s celým syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (CAN). Zatímco v Americe a západní Evropě šel vývoj od 60. let od fyzického týrání přes duševní a citové týrání k sexuálnímu

zneužívání a přes tyto formy ubližování dítěti se dostal k další, velmi vážné kategorii, kterou je zanedbávání dítěte, u nás jsme se od zanedbávání a citové deprivace (práce Langmeiera, Matějčka, Kocha, Damborské a dalších) dostali k fyzickému týrání a sexuálnímu zneužívání dětí (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995). Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte byl, přestože je součástí života lidí po celou dobu jejich existence, identifikován jako poslední, nicméně v odborných kruzích je mu v současné době věnována velká pozornost, kdy názory na sexuální zneužívání dětí prošly zásadními změnami. Původně panoval odborný názor, který lze podle Čírtkové (2004, s. 180) shrnout následovně:

- jde spíše o vzácně se vyskytující delikt,
- jeho výskyt je vázán zejména na sociálně slabé vrstvy,
- pachatelé jsou většinou duševně choří, trpí duševní nemocí nebo alespoň vážnou poruchou osobnosti,
- předcházející dlouhodobé vztahy mezi pachateli a oběťmi nejsou časté,
- zneužívání nevede k vážnějšímu psychickému poškození oběti, dětská psychika je flexibilní, snadno si s nepříjemnou zkušeností poradí, odborná péče o oběti zneužívání je zbytečná,
- pachatelé nejsou nijak mimořádně nebezpeční, pravděpodobnost recidivy není velká, protože veřejná ostuda jim dá za vyučenou.

Díky výzkumům, jak oficiálně známých a stíhaných případů, tak díky viktimologickým výzkumům mířícím do oblasti latence (dospělí z různých sociálních vrstev jsou dotazováni na své zkušenosti z dětství), doznaly uvedené názory podstatných změn. Jednoduše řečeno dnes platí přesně opačné poznatky pro všechny uvedené body.

Aktuální obraz tohoto jevu podle Čírtkové (2004, s. 181) je :

- sexuální zneužívání je poměrně častý, ale málo oznamovaný a obtížně kontrolovatelný jev (oběti spíše mlčí, svědkové se zdráhají problém zveřejnit a řešit oficiálním způsobem, dokazování v trestním řízení je z mnoha důvodů komplikované, v soudním řízení pak dominují znalci psychiatři, sexuologové a psychologové);
- není vázáno na určitou sociální vrstvu, prochází napříč sociálním spektrem bez ohledu na materiální či vzdělanostní zázemí pachatelů;
- naprostá většina pachatelů není duševně nemocná, tj. netrpí závažnou duševní chorobou, pro

kterou by mohli být vyviněni. Řídí se svými úmysly, chtějí dělat to, co dělají;

- mezi pachateli a oběťmi obvykle existují určité vztahy, ve statistikách jednoznačně převládá zneužívání známými pachateli, kteří pocházejí ze sociálního obalu oběti;
- zneužívání dětskou obětí silně poškozuje po psychické stránce, u většiny zneužívaných dětí přetrvávají dlouhodobé nepříznivé následky, v dětství zneužívání chlapci se v dospělosti nápadně často sami stávají kriminálními, vhodná péče o oběť je proto nezbytná;
- pravděpodobnost recidivy je u pachatelů obecně vysoká, jejich náprava je obtížná, terapie zatím nepřináší spolehlivé odstranění sexuálního zájmu o děti.

10 Výskyt

Získat spolehlivé údaje o výskytu sexuálního zneužívání dětí není jednoduché. Oficiální statistická data informují pouze o oznámených, vyšetřovaných a souzených případech. U nás bylo v roce 1997, jak uvádí Čírtková (2004, s. 183), oficiálně vyšetřováno 1092 případů, za první půli roku 1998 se počet vyšplhal na 775 policejně vyšetřovaných případů. Všeobecně se však předpokládá, že pouze malá část případů je odhalena. Značné naděje se proto vkládají do výzkumu latentních „utajených“ obětí. Sexuální zneužívání dětí bylo popisováno jako daň životu ve velkoměstech, poslední studie naznačují, že tomu tak nebude bezvýhradně. Nové poznatky, o kterých se diskutovalo na workshopu týkajícím se sexuálního zneužívání dětí na 11. světové konferenci Child Abuse and Neglect, konané v Aucklandu v roce 1998 ukázaly, že obětí sexuálního násilí se stává stejně lehce dítě na vesnici jako ve městě. Sexuální násilí je typickým fenoménem tzv. střední vrstvy a některé studie ukazují, jak uvádí Vaníčková (Vaníčková et al., 1999, s. 25), že oběti dětského sexuálního zneužívání jsou častěji z rodin s vyšším vzděláním, kde se předpokládá i dosažení vyššího vzdělání obětí.

11 Co je sexuální zneužívání dětí

Sexuální zneužívání je projevem zneužití moci dospělého nad slabším a závislým dítětem, jeho využití k aktivitám, které nejsou plně pochopeny a akceptovány a jejichž cílem je vlastní sexuální uspokojení. Jak uvádí Dunovský, Dytrych, Matějček (1995), velmi zjednodušeně můžeme o sexuálním zneužívání říci, že se při něm dospělý sexuálně uspokojuje dítětem nebo dítě zneužívá v oblasti prostituce a pornografie. Jiný termín „child molester“ definuje K. V. Lanning, jak ho uvádějí Gillernová a Boukalová (2006, s. 52), jako „významně staršího jedince, který se angažuje v jakémkoli typu sexuální aktivity s jedinci právně vymezenými jako děti“. Zatím nejširší je definice Rady Evropy z června 1992, která považuje za sexuální zneužití dítěte „nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoliv, kdo se s dítětem dostane do styku. Toto chování narušuje nejen obecně akceptovaná sociální pravidla, ale je i v rozporu s právní normou. Zneužívání dětí může nabývat podoby všech známých sexuálních praktik. Dítě většinou nekoná tyto aktivity dobrovolně, ale je k nim donuceno, např. násilím, podvodem nebo uplácením, nemůže se dostatečně účinně bránit. Často neví, na co má dospělý ve vztahu k němu právo. Někdy nejsou děti vzhledem ke své vývojové úrovni schopné rozeznat sociální, resp. biologickou, nepřiměřenost požadavku. V naší kultuře děti respektují nadřazenou, autoritativní roli dospělého a jsou zvyklé vyhovět jeho nárokům, které bývají automaticky považovány za nezpochybnitelné. Ale i za takových okolností může mít tento zážitek nepříznivé důsledky a dítě poškodit. Důležitým aspektem je také zátěž, vyplývající z problémů při řešení této situace a z nepříjemných reakcí společnosti. Sekundární viktimizace může být ještě větší než u týraných dětí, s tím je spojena zvýšená pravděpodobnost reviktimizace. Uvádí se, že 10 - 30 % těchto dětí je nějakým způsobem zneužito znovu. Sexuální zneužívání dětí poškozuje, někdy na celý život. Ženy sexuálně zneužívané v dětství se v porovnání s kontrolní skupinou v dospělém věku významně častěji ocitají na dolních příčkách sociálně – ekonomického žebříčku, jsou častěji bez partnera, jejich mezilidské vztahy jsou podstatně méně uspokojivé, častější jsou u nich poruchy v psychosexuální oblasti. Sexuálně zneužité děti ženského pohlaví jsou významně častěji než dívky, které v dětství zneužity nebyly, zneužívány sexuálně v průběhu dospívání znovu. (Koukolík a Drtilová, 2005)

12 Komerční sexuální zneužívání dětí

Závažným mezinárodním problémem konce dvacátého století se stalo komerční sexuální zneužívání dětí. V posledním období se rozšířilo i do zemí, kde se dříve nevyskytovalo. Příčiny lze spatřovat především v rozšíření sexuální turistiky a v agresivních formách nabídky, k níž jsou využívány nejrozličnější mediální prostředky, včetně Internetu, který učinil z komerčního sexuálního zneužívání dětí globální záležitost. Závažnost problému aktivizovala nevládní organizace, národní vlády i mezinárodní organizace (Radu Evropy, OSN, UNESCO, UNICEF) k uspořádání Stockholmského světového kongresu (1996), který přijal dva zásadní dokumenty: Deklaraci a Plán činnosti proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. V těchto dokumentech byly vyzvány účastnické státy, tedy i Česká republika, k vypracování vnitrostátních plánů činnosti proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí.

Stockholmský kongres stanovil základní formy komerčního sexuálního zneužívání dětí na: obchodování s dětmi, dětskou prostituci, dětskou pornografii.

Obchodování s dětmi: Na obchodování s dětmi lze aplikovat definici obchodu s lidmi přijatou Rezolucí Valného shromáždění OSN č. 49/166 z 23. prosince 1994 ...obchodování je nelegální a utajované převážení osob (dětí) přes státní hranice se záměrem jejich přinucení k sexuálně a ekonomicky vykořisťujícím činnostem, které přinášejí zisky zprostředkovatelům, obchodníkům, zločineckým syndikátům. (Mittlöhner, 2005)

Dětská prostituce: sjednání nebo nabízení služeb dítěte k provádění sexuálních aktů za peníze nebo jakoukoli jinou odměnu. (Mittlöhner, 2005)

Dětská pornografie: jakýkoli obrazový nebo textový materiál, který používá děti v sexuálním kontextu, přičemž obrazová pornografie je definována jako zobrazení dítěte při výslovné sexuální činnosti, skutečné nebo simulované nebo vystavování pohlavních orgánů pro sexuální uspokojení uživatele; zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu. Zvuková pornografie je definována jako používání jakýchkoli zvukových prostředků užívajících dětský hlas, skutečný či simulovaný, za účelem sexuálního uspokojení uživatele, zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu. (Mittlöhner, 2005)

K pojmu komerční sexuální zneužívání dětí, tak jak jej vymezil Stockholmský kongres, se bezprostředně vztahuje kuplířství (§ 204), obchodování se ženami (§ 246) a ohrožování mravnosti (§ 205). Přímá souvislost s komerčním sexuálním zneužíváním je dána dikcí paragrafů trestního zákona a povinností Policie ČR komerční charakter trestné činnosti prokázat. Dalšími trestnými

činy, které částečně vykazují prvky komerčnosti i sexuálního zneužívání nezletilých, jsou trestné činy omezování a zbavení osobní svobody (§ 231 a § 232). Tyto trestné činy mohou předcházet nebo být průvodními jevy komerčního sexuálního zneužívání (např. natáčení pornofilmů, provozování prostituce). Při důkazní nouzi v dokazování trestné činnosti a při neprokázání komerčnosti uvedených aktivit, je policie nucena kvalifikovat jednání jako omezování nebo zbavení osobní svobody. (Mitlöhner, 2005) Vláda ČR, v souladu s doporučením Stockholmského kongresu, přijala v roce 2000 Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí (usnesení vlády ČR č. 698/2000). Jde o soubor opatření ke zdokonalení legislativních nástrojů, zlepšení osvěty a prevence, zvýšení efektivity stíhání osob, které se na komerčním sexuálním zneužívání podílejí, a vytvoření předpokladů pro rychlejší identifikaci obětí tohoto jevu a posílení jejich resocializace. (Mitlöhner, 2005)

13 Formy sexuálního zneužívání

Definice sexuálního zneužití dítěte je východiskem pro diagnostiku syndromu zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Nejširší definicí je definice zdravotnické komise Rady Evropy, která dělí sexuální zneužití na bezdotykové a dotykové.

13.1 Kontaktní a nekontaktní sexuální aktivity

Nekontaktní sexuální aktivity jsou, např. verbální komentář se sexuálním obsahem, exhibicionismus, voyerismus. Do této kategorie patří obscénní telefonáty, které děti děsí svým obsahem, jemuž nerozumějí, a vyhrožováním, co by se jim stalo, pokud by něco prozradily, čemuž naopak rozumějí velice dobře, přinucení dítěte k obnažení a jeho fotografování, přinucení dítěte ke sledování pornografických videoprogramů nebo prohlížení pornočasopisů. Dalším typickým příkladem je zkušenost s obnažováním dospělých mužů, s exhibicionismem, která však zpravidla nemívá tak nepříznivý dopad. (Vágnerová, 2004)

Dunovský, Dytrych, Matějček (1995, s. 74) řadí dále do nekontaktních aktivit rozporupnou formou obtěžování tzv. harassment, který je obecně vymezován jako znepokojování, zneklidňování. Dospělý zneklidňuje dítě například slovními výpady, poplácáváním po zadku, tisknutím k sobě apod.. Veškeré toto chování dospělého má sexuální podtext, přestože dospělý tento motiv popírá.

Kontaktní sexuální aktivity zahrnují veškeré praktiky, vyžadující kontakt agresora se zneužívaným dítětem. Podle závažnosti je lze dále diferencovat na penetrativní a nepenetrativní. Sexuální kontakt musí dospělému přinášet sexuální uspokojení. Je třeba odlišovat běžné mazlení s dítětem, které je zejména u malých dětí, velmi významným projevem citové vazby s matkou nebo jiným členem rodiny. Penetrativní zneužívání může být spojeno se somatickou traumatizací, s různě závažným zraněním dítěte. (Vágnerová, 2004)

Dunovský, Dytrych, Matějček (1995, s. 75) uvádějí jako dotykové formy pohlavní styk vaginální, anální, orální, ale také intrafemulární pohlavní styk (styk mezi stehna), dotýkání se erotogenních zón dětského těla, pronikání prstem, jazykem nebo předměty do vagíny nebo aunusu, laskání prsou a genitálií. Tyto formy pak definuje takto :

1. **Obtěžování**, jako sexuální útok, při kterém je dítě dospělým obtěžováno, líbáno, osaháváno na erotogenních zónách, jako jsou prsa, hýždě, genitálie. Je velmi často provázeno slovním obtěžováním (vulgárními slovy, grimasami, gesty apod.)
2. **Sexuální útok**, jako formu sexuálního kontaktu dospělého s dítětem, kdy dospělý za užití síly a často při obraně oběti, se dotýká erotogenních zón dětského těla, mazlí se s ním a poškozuje ho tím, že do něj vniká, např. prstem, jazykem nebo předměty. Nutí dítě k témuž nebo po dítěti žádá např. masturbaci penisu rukou. Může se pokusit o intrafemulární koitus (styk mezi stehna).
3. **Znásilnění**, jako formu sexuálního zneužívání, která se vyznačuje vynuceným vniknutím do vagíny, konečníku či úst dítěte penisem.
4. **Incest**, jako kontaktní sexuální aktivitu mezi dvěma osobami, jimž není zákonem dovoleno uzavřít sňatek.
5. **Pedofilní obtěžování** jako kontaktní formu sexuálního obtěžování prepubertálního dítěte jakýmkoliv dospělým.
6. **Sexuální turistiku, skupinové zneužívání** jako dětskou pornografii a prostituci.
7. **Sexuální útok s následkem smrti**, kdy se dítěti ublíží tak, že je usmrtí.

Russel, jak ho uvádí Vaníčková (Vaníčková et al., 1999, s. 39), naproti tomu sexuální zneužití dělí na tři kategorie, odlišující se svojí závažností:

1. **Velmi závažné formy** sexuálního zneužití, mezi které patří orální sex, k němuž je oběť donucena jako aktivní účastník, nebo orální sex, kdy oběť je pasivním účastníkem sexuální agrese, pohlavní styk vaginální uskutečněný penisem a anální pohlavní styk uskutečněný penisem.
2. **Středně závažné formy** sexuálního zneužití, mezi které patří hnětení a líbání prsou, vnikání do vagíny prsty nebo předměty, pronikání prsty, jazykem nebo předměty do anusu, vzájemné dotýkání se genitálií.
3. **Nejméně závažné formy** sexuálního zneužití, mezi které patří vzájemné svlékání, nepatřičné líbání s pronikáním jazyka do úst, fotografování neslušných obrázků, sexuální dotyky, laskání genitálií prsty, jazykem, vnucená masturbace.

14 Profil pachatele

Pro současný výzkum pachatelů trestné činnosti je příznačný odklon od obecných a teoretických koncepcí směrem k detailnímu, empirickému zkoumání pachatelů konkrétních trestných činů. Místo zjištění, která by platila pro pachatele vůbec, se hledají znaky charakterizující pachatele určitých kriminálních jevů. Tak vznikají například empirické popisy pro typy loupežných přepadení bank, počítačových podvodů, pachatelů znásilnění apod. Tato tendence umožňuje získat poznatky sice s ohraničenou platností, zato však s větší praktickou využitelností. Je přirozeným důsledkem tlaku veřejnosti řešit problémy kriminality ve společnosti. Přináší totiž cenné informace pro objasňování nových případů, pro odborné zacházení s pachateli v rámci výkonu trestu i pro prevenci daného druhu kriminality. Pachatelé sexuálního zneužívání netvoří jednotnou, charakteristicky vyhraněnou skupinu osob. Pochází z různých společenských vrstev, mají různou úroveň vzdělání, volí rozmanité profese. Najdeme mezi nimi jednotlivce s nízkou i vysokou inteligencí, tvořivé a velmi produktivní osoby, ale i jedince na okraji společenského spektra. Mohou být svému nejbližšímu okolí nápadní jako podivíni a samotáři, ale stejně tak mohou být akceptováni jako pracovně i privátně úspěšní a zajímaví lidé. Je to způsobeno tím, že pedofilní sexuální delikty mohou mít různé jevové podoby a jsou podmíněny různými konstelacemi psychologických a sociálních faktorů. Někteří dříve sexuálně nápadní pachatelé „sklouznou“ k pedofilním sexuálním aktivitám pod vlivem silných stresových situací (rozpad manželství, ztráta zaměstnání, úmrtí

partnerky), jiní jsou od počátku svého psychosexuálního vývoje orientováni na děti. Určitá část pachatelů potřebuje navíc ke svému uspokojení i přítomnost sadistických prvků, zatímco jiná skupina tento doplňkový zdroj vzrušení nepotřebuje, k násilí se uchyluje pouze jako k jedinému zbývajícimu prostředku, který může ještě zabránit jejich odhalení.

15 Sexuální agresor

David Finkelhor, jak uvádí Vaníčková (Vaníčková et al., 1999, s. 29), který se výzkumem sexuálního zneužívání zabývá již více než 20 let, se domnívá, že zkušenost se sexuálním násilím má 20 % běžné populace a 30 % psychiatrické populace. Odpověď na následující otázku, kdo je „pachatelem“, kdo se dopouští sexuálního násilí na dětech, které jak sami vidíme, není ojedinělým jevem, by mohla vyvolávat asociaci, že stejně velké procento dospělé populace je sexuálním agresorem. Podle Vaníčkové (Vaníčková et al., 1999, s. 29), sexuálním agresorem bývá nejčastěji člen rodiny. Pro sexuálního agresora je typické, že využívá svoji sílu, autoritu, kterou má danou zcela přirozeně svým věkem a postavením. Tuto autoritu uplatňují prostřednictvím slovního nátlaku především agresori, kteří zneužívají děti staršího věku, bez ohledu na to, jedná-li se o intrafamiliární, nebo extrafamiliární sexuální zneužití.

Je více než pravděpodobné, že mezi sexuálními agresory najdeme i osoby, které můžeme označit jako situační pachatele a preferenční pedofily.

V centru zájmu profilujícího experta stojí zejména ta pohlavní zneužívání, jejichž pachatel se zaměřuje na neznámé děti. Poznání místa činu pohlavního zneužívání hraje v procesu tvorby psychologického profilu pachatele stejnou roli, jako v případech znásilnění nebo sexuálních vražd. Lanning, S. T. Holmes a R. M. Holmes a další (Gillernová a Boukalová, 2006) rozlišují dva typy subtypů pachatelů pedofilních trestných činů:

Situační typ pachatele nemá podle zmíněných autorů skutečný sexuální zájem o děti; jeho delikt je podmíněn stresem, který aktuálně prožívá. Pro **regredovaný situační subtyp** představují sexuální aktivity s dětmi náhradní aktivitu. Tento pachatel má normální (včetně sexuálních) vztahy s dospělými osobami a jeho deviantní aktivity spouští situační stres, např. partnerská krize, rozvod, ztráta zaměstnání. Často bývá ženatý. **Morálně narušení pachatelé** zneužívají nejen děti, ale prakticky každého ve svém okolí. Dítě je jen další možnou obětí. Svou obětí si vybírají na základě dostupnosti. Sexuálně děti nepreferují. Zajímají se o pornografii, často sadomasochistickou. **Sexuálně nezralí pachatelé** se zásadně orientují na sexuální experimentování, zkusí co je možné.

Je-li po ruce dítě experimentují s ním. V motivaci převládá nuda. Stejně jako ostatní situační subtypy, sexuálně nepreferují děti. Zajímají se o rozmanitou pornografii. **Inadekvátní či naivní pachatelé jsou často nejistí.** Nezřídka u nich bývá diagnostikována psychická porucha (demence či mentální retardace). Žijí osaměle a jejich okolí je považuje přinejmenším za „zvláštní“. Svou oběť zpravidla fyzicky nepoškozují a mezi jejich aktivitami převládá hlazení, osahávání, líbání atd. Obvykle se nepokoušejí o koitus. Vybírají si děti, které je neohrožují. Čírtková (2004, s. 186) je řadí mezi primitivní pachatele (vykořisťovatele). Jde o mentálně i sociálně primitivního, zanedbaného jedince. Je neoblíben ve svém okolí, lidé mu jdou raději z cesty. Je nevypočitatelný, mívá sklony k impulzivitě, náladovosti a popudlivosti. Jeho schopnosti k navazování kontaktů s vrstevníky jsou vysloveně nedostatečné. To je zřejmě důvod, proč si vybírá oběti mezi dětmi. Používá je, aby uspokojil své sexuální potřeby. Pro vylákání a získání souhlasu dítěte může používat různé strategie a triky. Neváhá použít násilí, je-li to nutné. O zdraví dětí se nestará, nemá je nikterak rád, vnímá jen uspokojení vlastní sexuální potřeby.

Druhou skupinu představuje tzv. preferenční typ. Podle Čírtkové (2004, s. 187) fixovaní, praví pedofilové. Jak vyplývá již ze samotného názvu, jde o osoby (muže), které jsou jednoznačně a výhradně v sexu zaměřeni pouze na děti, pohlíží na dítě jako na zdroj potěšení. Objevují se u nich vzrušivé pedofilní sny a fantazie. Pachatele tohoto založení „to táhne“ k dětem, o dospělé nemá sexuální a často ani jiný emocionální zájem. Praví pedofilové mají obvykle oblíbený určitý typ oběti, vybírají si dítě určitého věku, postavy, chování. Oslovuje je i dětská pornografie.

Svádivý preferenční subtyp svou oběť svádí. Preferuje děti jako sociální i sexuální partnery. Podle Čírtkové (2004) nikdy nebyl jinak orientován. S dětmi se dovede dobře identifikovat, miluje je, sní o jejich náklonnosti. Je neschopen dosáhnout sexuálního uspokojení s partnery (partnerkami), kteří (které) překročili(y) pubertu. Na dětech ho láká jejich nevinnost, dětská upřímnost a zevnějšek. K sexuálním kontaktům s dětmi přikročí až poté, co se s dítětem spřátelí. Chce děti laskat, hladit. Nebývá přímo vyladen na pohlavní styk, násilí vůči dětem je u něj výjimečné. Gillernová a Boukalová (2006) uvádějí, že svou „pozornost“ může věnovat dítěti i relativně dlouho, může obtěžovat i více dětí souběžně.

Fixovaný nebo introvertovaný subtyp je ten subtyp, který se v průběhu svého psychosexuálního vývoje zastavil „fixoval“ v raném stádiu. Podle S. T. Holmese a R. M. Holmese (Gillernová a Boukalová, 2006, s. 123) preferuje chlapce, obvykle neznámé. Bývá svobodný a má chabé vrstevnické vztahy, jeho chování bývá infantilní.

Jinou variantu podle Čírtkové (2004) reprezentuje agresivní, sadistický pedofil. Vnímá děti jako vhodný objekt pro své sexuálně - sadistické choutky. Zpravidla u něj nalezneme dlouhý seznam asociálního chování. Již od dětství byl v okolí nápadný svou nepřizpůsobivostí a zlým, záludným

chováním. Představuje typ „lovce“, vyhlédne si vhodnou dětskou oběť, vyláká ji od ostatních, po „použití“ se oběti zbaví odhozením těla na osamoceném místě. Jde o velmi nebezpečný typ. Statisticky vzato nepatří k nejčastější variantě. Osobnost pachatele pohlavního zneužívání (podle § 242) popisuje v naší odborné literatuře R. Útrata (Gillernová, Boukalová, 2006) nejčastěji jako psychopatickou nebo oligofrenní. U téměř třetiny byla diagnostikována odpovídající sexuální deviace, avšak téměř u všech byla zjištěna poruchovost sexuálního života, nejčastěji dlouhodobá pohlavní abstinence.

Pachatelem pedofilních deliktů bývají i adolescenti. Tito sexuální agresori mohou být zařazeni do kterékoli z výše zmíněných skupin. Je znepokojující, že jejich velká část patří do skupiny morálně narušených. V této souvislosti je třeba připomenout řadu zkušeností, vypovídajících o skutečnosti, že právě sexuální zneužití v dětství, tělesné týrání, hrubé zanedbání dětí, je jednou z příčin vývoje delikventního chování adolescentních pachatelů. Otázka osobní zkušenosti se sexuálním násilím v dětství u osob, které se stejné agrese dopustí v dospělosti, je stále probírána. Ukazuje se, že část dospělých s touto zkušeností pak sama v dospělosti sexuálně zneužívá děti, respektive dítě, ale část nikoliv. Stejně tak najdeme mezi sexuálními agresory část těch, kteří sami byli v dětství sexuálně zneužití, a část těch, kteří nikdy sexuální agrese nepoznali. Podle Golda jediné, co se v této souvislosti jeví za prokázané, je skutečnost, že chlapci, kteří byli sexuálně zneužití více agresory (podmínka je vyšší počet agresorů, nikoliv opakované ataky sexuální agrese), se signifikantně častěji dopouštějí násilí na dětech. (Vaníčková et al., s. 34)

Problematika sexuálního zneužívání dětí ze strany žen je zatím méně prostudována. Podle Brauna (Čírtková 2004, s.187) se původně předpokládalo, že ženy se podílejí na sexuálním zneužívání dětí v rozsahu 1 %, současné studie uvádějí 10 až 15 % podíl žen na sexuálním zneužívání dětí. Samotné téma je stále ještě opředeno četnými mýty. Podle jednoho z těchto mýtů se pachatelky nedopouštějí na dětech tak intenzivního sexuálního násilí jako muži. Výzkumné studie však dokládají, že tomu tak není. Spektrum zneužívajících aktivit je i u žen značně široké. Jsou pachatelky, které stimulují tělo dítěte a nechají se pak od něj uspokojovat. Jiné zneužívají orálně nebo penetrují prsty, nutí k pohlavnímu styku, zhotovují pornografické snímky. Pachatelky také nutí dítě k tomu, aby přihlíželo pohlavnímu aktu nebo přinutí děti mezi sebou k sexuálním aktivitám. Rovněž nucení dětí k prostituci patří do repertoáru chování pachatelek. Mýtus, podle kterého není zneužívání dětí ženami tak škodlivé, je dnes považován za zcela chybný. Oběti trpí celou řadou vážných poruch. U dětí které byly zneužívány vlastními matkami, byly zjištěny devastující ambivalentní pocity (silná touha přesto chránit matku a současně pocit hlubokého zklamání a zrady). (Čírtková, 2004)

Pokusy o roztřídění pachatelek do určitých skupin jsou ve forenzní psychologii založeny na jevových a popisných charakteristikách zneužívání. Čírtková (2004) uvádí pro základní orientaci v problému členění pachatelek do tří skupin:

- milenky,
- spolupachatelky,
- pachatelky se zátěží.

Pro pachatelky ze skupiny tzv. milenek je příznačné, že zneužívají prepubertální nebo pubertální děti a přitom definují svoje počínání jako milenecký vztah. Může jít o heterosexuální i lesbický poměr, častěji je však zaměřen na hochy. Pachatelka přisuzuje své oběti roli milence se vším všudy. Jedná s ním jako s dospělým mužem, svádí ho a pak přesouvá vinu na chlapce. Po odhalení uvádí, že např. 12-ti letý hoch byl sám sexuálně aktivní. Žena se často zoufale drží svého přesvědčení, že jde o pravou lásku a jde do boje s údajnými předsudky společnosti.

Spolupachatelky (též pachatelky pod mužským vlivem) se k sexuálnímu zneužívání dětí dostávají pod nátlakem muže, zpravidla svého partnera. Alespoň na počátku byly přinuceny se podílet na sexuálním zneužívání dítěte násilím. Obvykle však tomu předchází dlouhá etapa sexuálního týrání samotné ženy. Důsledkem je silná závislost týrané ženy na svém partnerovi, která otevře cestu i sexuálnímu zneužívání dětí.

Pachatelky se zátěží (též predisponované pachatelky) představují ženy, které se samy staly ve svém dětství obětmi vážného sexuálního zneužívání. Později samy iniciují sexuální zneužívání, dopouštějí se ho na vlastních dětech, začínají se sexuálním násilím i na velmi malých potomcích. Děti zcela kontrolují, přesouvají na ně spoluvinu, obrátě manipulují u dítěte s pocity lásky a strachu.

Predispozice v podobě vlastních traumatických zážitků z dětství je sice dominantním znakem této skupiny pachatelek, k vysvětlení příčin sexuálního zneužívání dětí však nestačí. Ani u sexuálního zneužívání není souvislost mezi dřívější rolí oběti a následnou rolí pachatele (pachatelky) a už vůbec ne nevyhnutelná. (Čírtková, 2004)

16 Oběti

Pozorujeme-li chování dětí, především v předškolním věku vidíme, že s oblibou napodobují chování dospělých. Zvýšené erotické chování dětí je dáno jejich bezprostředností a touhou vyjadřovat své pocity. Freud uvádí, že děti svoji sexualitu prožívají na jiné úrovni než dospělí. Rády se mazlí, pobíhání bez šatů jim připadá jako samozřejmé a společné koupání spojené se hrou je pro ně hravou alternativou. Ke zneužití přirozeného modelu chování malých dětí může dojít tehdy, pociťuje-li dospělý jedinec sexuální reakci. Dojde-li k tomu, měl by obdobné aktivity alespoň dočasně vyřadit a navštívit odborníka, se kterým by se poradil. Ohrožené by v tomto případě byly všechny děti, kterým chybí základní informace o těle a sexuálním chování, bez ohledu na jiné charakteristiky. Jednoduše vyjádřeno, děti s nedostatečnou sexuální výchovou. (Dunovský, Dytrych, Matejček, 1995)

O zvýšeném riziku sexuálního zneužití hovoříme u dětí s postižením. Řada studií ukazuje, že děti mentálně retardované nebo děti s kombinovaným postižením jsou častěji předmětem sexuálního násilí v rodině i mimo ni. Zvýšenému riziku sexuálního zneužití jsou vystaveny rovněž děti zanedbávané, děti, jejichž matka není v rodině fyzicky přítomna, a děti, které jsou svěřovány ke hlídání neznámé osobě.

Problémový okruh obětí sexuálního zneužívání je poměrně dobře prozkoumán. Mnoho výzkumu hledá odpověď na otázky, které jsou nepochybně důležité i pro policejní specialisty, podílející se na vyšetřování živých případů zneužívání dětí. Jde například o zkoumání zaměřeného na problém, zda existují zvláště ohrožené skupiny dětí, nebo studie, které hledají typické důsledky sexuálního traumatu v chování a vystupování zneužitých dětí a snaží se identifikovat obvyklé reakce skutečně zneužitých dětí na vyšetřování případů. Většina získaných poznatků má však větší cenu pro prevenci než pro stíhání konkrétního činu. To proto, že umožňují vytipovat pravděpodobné rizikové skupiny, nikoliv však spolehlivě identifikovat oběť. Nebyl totiž zjištěn takový soubor příznaků, který by spolehlivě signalizoval proběhlé zneužití. Jinak řečeno, neexistuje vyhraněný vzorec chování zneužitého dítěte, nevyskytuje se specifický syndrom sexuálního traumatu v dětství, který by jednoznačně potvrzoval podezření na zneužití.

Obvykle uváděné příznaky, např. poškozené sebevědomí (dítě má pocit, že je špatné), sebeobviňování a následné sebepoškozování, nápadně vzorné či naopak zjevně odbržděné a svévolné chování, problémy při navazování kamarádských vztahů atd. jsou nespecifické, tzn. že mohou být způsobeny i jinými problémy či traumaty než sexuálním zneužíváním. Podle Dunovského, Dytrycha a Matějčka (1995, s. 80) poškození dítěte v důsledku zneužívání může být velmi rozmanité.

Mezi nejnápadnější krátkodobé příznaky patří strach, úzkost, pocity viny a hanby, deprese a nízká sebeúcta. Dítě přestává důvěřovat dospělým, může dojít i k nápadným změnám v chování, ke zhoršení školních výsledků, problémy se mohou projevovat natolik, že oběť sexuálního útoku si může odreagovávat pocity bezmoci tím, že osahává nebo sexuálně zneužívá druhé děti. Ze somatických stížností jsou to bolesti hlavy, břicha, enuréza, poruchy spánku, příjmu potravy, regresivní chování, např. cucání palce, spaní s hračkou u dětí, které už tuto vývojovou fázi překonaly. K nejnápadnějším příznakům patří nepřiměřené sexuální chování, sebepoškozující a sebevražedné chování.

Zjevné bývají známky fyzického poškození, popřípadě onemocnění v urogenitální oblasti, zejména u nejmenších dětí (poranění konečníku). Sociální okolí malých dětí by mělo být vnímavé k regresivním projevům v oblasti vyměšování. Jestliže se začne malé dítě náhle opět pomočovat či neudrží-li stolici, ačkoliv předtím mělo vypěstované tyto návyky, je dobré co nejdříve hledat příčinu. Mezi dostatečně pravděpodobnou příčinu patří i podezření na kontaktní zneužívání dítěte.

Dětský sexuální partner podle Dunovského, Dytrycha a Matějčka (tamtéž) je vždy předčasně sexuálně stimulován, ale jeho reakce mohou být po čase stejné jako u dospělých. Pak se dokonce stává, že dítě samo vyhledává sexuální uspokojení u jiných dospělých, atakuje vrstevníky či v dospělosti bez zábran zneužívá děti.

16.1 Sexuální zneužití dívky

Model sexuálního zneužití dívky ukazuje, že sexuálně zneužitá je každá třetí dívka, sexuální agresor je ze dvou třetin osoba dívce známá (člen rodiny, sousedé, přátelé, známí rodičů, učitelé), každého druhého zneužití se dopustil člen rodiny, muž v roli otce je nejčastějším sexuálním agresorem (vlastní a nevlastní otec), každé druhé sexuální zneužití se odehrává doma, dívky bývají častěji zneužívány opakovaně, dlouhodobě, dominuje heterosexuální forma násilí a pouze každá čtvrtá dívka se svěčila. Všechny uvedené atributy modelu vypovídají o agresorovi.

Podle Vaníčkové (Vaníčková et al., 1999, s. 30) můžeme sexuální zneužívání dívky rozdělit do čtyř základních skupin. Nejčastěji popisovaná forma je incest mezi vlastním otcem a dcerou, které v době prvního ataku sexuálního násilí nebývá ještě 6 let nebo navštěvuje první stupeň základní školy. Tato forma zneužívání probíhá většinou opakovaně po dobu několika let. Druhou, velmi častou formou je pohlavní styk mezi nevlastním otcem a dospívající dcerou partnerky, ke

kterému rovněž dochází opakovaně, ale po kratší dobu než v předchozí formě. Třetí méně častou formou sexuálního násilí na dívce je jakékoliv kontaktní zneužívání osobou dívce známou, kterou nejčastěji bývá osoba z okruhu přátel rodičů, sousedů, učitelů apod. Čtvrtá, nejméně častá forma sexuálního zneužití dívky, naplňuje definici bezdotykového sexuálního zneužití. Často je uváděno přinucení ke sledování pornografie a kontakt se exhibicionistou. V těchto případech byl sexuální agresor vždy dívce neznámá, cizí osoba.

16.2 Sexuálně zneužitý chlapec

Podle Vaníčkové (Vaníčková, et al., 1999, s. 34) byl každý až pátý muž v dětství sexuálně zneužit, přičemž za dvě třetiny sexuální agrese vůči chlapcům je zodpovědná cizí osoba, za třetinu osoba známá (učitel, vychovatel, vedoucí kroužků a letních táborů). Nikdy nebyl identifikován člen rodiny jako sexuální agresor, sexuální zneužití chlapců se nejčastěji odehrává při náhodném kontaktu, většinou jde o ojedinělý atak sexuální agrese. Výhradně se jedná o homosexuální zneužití, chlapci se s touto zkušeností nesvěřují a nevyhledávají pomoc.

Skutečnost, že sexuálního násilí na chlapci se nejčastěji dopouští osoba chlapci neznámá, naprosto cizí, nebo osoba sice známá, ale ke které s největší pravděpodobností chlapec nemá vyvinutý silný emocionální vztah a neočekává a priori od takové osoby bezvýhradnou sociální oporu, dává tušit zásadní rozdíl pro zpracování takové události a následky. S typem agresora úzce souvisí i skutečnost, že akt sexuální agrese se odehrává nejčastěji při náhodném kontaktu na neznámém místě, a právě proto se jedná o ojedinělou zkušenost. Tato skutečnost činí ze zkušenosti se sexuálním násilím u chlapců méně traumatickou záležitost, než je u dívek.

Pro dokreslení představy je třeba připomenout řadu verbalizovaných zkušeností mužů se sexuálními aktivitami v době jejich dětství. Jedná se o pohlavní styk, který měli chlapci s výrazně staršími ženami (nejčastěji kamarádky matek, sousedky, tety), ale nepovažují tuto skutečnost za sexuální agresi ani se nepovažují za sexuálně zneužitě.

17 Účinky sexuálního zneužití

Mezi dlouhodobé účinky sexuálního zneužití patří již k výše vyjmenovaným příznakům dissociativní porucha chování.

Jak uvádí Vágnerová (2004), sexuální zneužívání představuje tělesnou, duševní a sociální zátěž, která může vést k poškození dítěte. Změny psychických projevů signalizují, jakým způsobem dítě problém interpretuje, jaký má pro ně význam. Pokud je tato zátěž subjektivně závažná a její řešení se jeví problematické, může se rozvinout posttraumatická stresová porucha. Obecně platí, že závažnost důsledků této zátěže je tím vyšší, čím je dítě mladší (do 9 let), čím déle zneužívání trvá. Čím jsou aktuální reakce nápadnější, čím je dítě na násilníkovi závislejší a čím menší oporu najde u ostatních členů rodiny. Podle Malé, jak ji uvádí Vágnerová (2004), nějakými následky trpí minimálně 50 % zneužívaných dětí.

Intrafamiliární zneužívání postihuje dítě závažněji a komplexněji, může vést ke vzniku tzv. home alone syndromu, to znamená k opuštěnosti uvnitř vlastního domova, rodiny, která neplní své funkce a dítě poškozuje. Zde nejde jen o jednorázové trauma, ale o dlouhodobý stres. Dítě se nedokáže účelně bránit, protože necítí v žádném členu rodiny oporu. K mlčení bývá donuceno nátlakem, a tak se stává manipulovanou obětí, která se bojí cokoli udělat. Matka, která není schopna ochránit vlastní dítě, svým chováním přispívá k udržení patologie rodinného společenství.

17.1 Citové prožívání

Sexuální zneužívání je traumatizací, která vyvolává negativní citovou reakci, zahrnující odpor, strach a úzkost, ale i zlost. Ve vztahu k přítomnosti a bezprostřední minulosti prožívají tyto děti pocity studu, viny a ponížení, ve vztahu k budoucnosti převažují pocity beznaděje. Zklamání z reakcí nejbližších lidí se projeví smutkem, depresí, nebo hněvem a hostilitou vůči světu. Někdy se sexuálně zneužívané dítě může jevit jako lhostejné, bez jakýchkoli emocí. Příčinou tohoto stavu je disociace emočního prožívání, která je jednou z možných reakcí. Vztah k pachateli bývá různý, obvykle z něj má dítě strach, akcentovaný iracionálním přesvědčením o jeho všemocnosti. Často bývá vztah ambivalentní, dítě tohoto člověka nechce zcela ztratit, a zároveň k němu cítí i nechuť. (Někdy je sexuální kontakt jediným způsobem, jak si udržet jeho pozornost a přízeň.)

Vzácněji se může vytvořit pozitivní vazba, dítě je na pachatele násilí nějakým způsobem fixováno. Tato varianta je označována jako stockholmský syndrom. Může jít o obrannou deformaci citových prožitků: dítě se za těchto okolností méně bojí. Převaha negativního emočního ladění nepříznivě ovlivňuje chování sexuálně zneužívaných dětí, omezuje např. jejich zvědavost a motivaci k dobrému výkonu. Tyto děti bývají natolik emočně inhibované, že se projevují jako méně kompetentní, než skutečně jsou.

17.2 Způsob porozumění situaci a změny v uvažování

Důležitým faktorem je způsob, jakým dítě svůj zážitek interpretuje a hodnotí. Sexuální zneužívání je, zejména z pohledu mladších dětí aktivitou, jejíž smysl a význam nemusí chápat. Z nepochopení vyplývá celá řada důsledků: násilník si vydíráním či hrozbami vynucuje udržení tajemství. V rámci vlastních obranných tendencí dítě obviňuje, nebo přesvědčuje, že je to běžné a že se takto chovají i jiné děti. Dítě, které nedovede adekvátně posoudit situaci, v níž se nachází, se může cítit provinile, své chování může považovat za špatné. Děje se tak i pod vlivem násilníka, resp. celé rodiny, která v rámci vlastních obran manipuluje zneužívané dítě do role viníka. Výsledkem je dezorientace dítěte kombinovaná s pocity viny, nejistoty a strachu z dalšího dění. Dítě si nedovede správně vysvětlit situaci, do níž se dostalo. Bojí se mluvit o něčem, za co cítí vinu, nebo co by mu mohlo přinést další útrapy (např. trest, opovržení, nedůvěru). Dominantou jeho úvah se stává tento problém, pesimistické uvažování se týká i budoucnosti, tj. jeho očekávání.

17.3 Změny v hodnocení světa i sebe samého

Nepříjemný, či dokonce traumatický zážitek spojený se zneužíváním mění hodnocení světa i sebe samého. Svět je posuzován jako zdroj možného ohrožení, dochází ke zkreslení interpretace všech podnětů a informací, dokonce i těch, které s tímto tématem vůbec nesouvisí.

- Zkušenost zrady – ztráty pocitu jistoty a bezpečí, ztráty důvěry v nejbližší lidi, členy rodiny.

Sexuálně zneužívané dítě nevěří nikomu, ztratilo základní pocit důvěry v bezpečný svět. Reakce je silnější tehdy, pokud dítěti nikdo v rodině neuvěří a neposkytne mu ochranu. Dítě je

obětováno potřebám celé rodiny, je zneužíváno, a navíc je v rámci fungování obranných reakcí rodinného společenství označeno za viníka (který lže, resp. sám situaci vyprovokoval, zavinil, nevhodně se choval). Prožitek zrady nejbližších lidí se logicky promítne do jeho postoje k okolnímu světu. Dítě nečeká od nikoho nic dobrého, stává se generalizovaně nedůvěřivé. Tím ztrácí schopnost přiměřené sociální orientace, nedokáže diferencovat a odhadnout, kdo k němu zaujímá jaký postoj.

- Propad sebehodnocení, nízká sebeúcta a pocity bezmoci. Důsledkem ponižující zkušenosti bývají pocity méněcennosti, dítě může být přesvědčeno, že všechno dělá špatně a jeho situace je neřešitelná. Dítě, které je zneužíváno a nenalezlo u nikoho pomoc a oporu, se cítí bezmocné. Člověk, který nad ním má moc, jej zneužívá, manipuluje s ním a dítě se nedovede bránit. Ztrácí sebedůvěru a víru v možnost aktivně ovlivňovat svůj život, snižuje se jeho sebeúcta. S tím souvisí pocit vlastní hodnoty a odmítnutí sebe samého jako nepřijatelné bytosti. Prožitá bezmocnost vede k pasivitě a rezignaci, k pocitu bezvýhradné závislosti na vnějších vlivech. Aktér násilí mu jeho bezmoc opakovaně potvrzuje.

17.4 Změny chování

Chování sexuálně zneužívaných dětí bývá častěji extrémní, mohou být nápadně pasivní, jindy mohou být dráždivé, se sklonem k afektivnímu reagování. Tendence k izolaci od společnosti lze chápat jako obrannou reakci. Tyto děti se straní společnosti, nemají kamarády. Důvodem bývá zvýšená nedůvěra, ale i zahlcení problémy, které ostatní neznají a proto je nemohou chápat a sdílet. Jejich chování k dospělým může být nestandardní a nápadné: buď vyjadřuje nadměrnou potřebu obrany, nebo je naopak negativistické a provokující. U starších dětí se mohou objevit poruchy chování, agresivního a hostilního charakteru.

18 Obranné reakce

Dlouhodobá traumatizace vyvolává na jedné straně silnou úzkost a pocity viny, na druhé straně může, v rámci obranných reakcí, dojít k potlačení a vytěsnění prožitků spojených s traumatem. Vyhybavá strategie může být dočasně výhodná. Může dojít k obrannému pozitivnímu zkreslení reality, s níž se dítě nedovede vyrovnat jinak. Výsledkem je nesprávná, ale pro dítě přijatelnější interpretace této situace. Dítě, které je na násilníkovi závislé, se brání popřením reálného významu sexuálního zneužívání. Specifickým způsobem zvládnutí pocitu bezmocnosti je identifikace s násilníkem, tj. přijetí jeho postoje a chování, které z něj vyplývá. (Podobným způsobem reagují i týrané děti.) Jednou z možných reakcí je vznik disociační poruchy, kdy jsou jednotlivé psychické procesy a složky osobnosti odděleny, osobnost ztrácí svou integritu a kontinuitu. Může dojít ke změně vnímání a prožívání vlastního těla jako něčeho, co k vlastní osobnosti nepatří. Pod vlivem silného stresu dochází k disociační amnézii, dítě si na událost nemůže přesně vzpomenout, nechce o ní komunikovat. Stejný smysl má i disociační porucha identity, kdy se odděluje ta část osobnosti, která zahrnuje zkušenost zneužívání, od jádra osobnosti a tyto dvě různé vrstvy existují vedle sebe, neintegrovány. Disociační poruchy fungují jako obrana, eliminují to, co dítě traumatizuje.

18.1 Somatické potíže

Podle Malé, jak ji uvádí Vágnerová (2004), somatické potíže, jako jsou například poruchy spánku (noční děsy) a jídla (bolesti břicha, zvracení, odmítání jídla i přejídání) bývají rovněž časté. Lze je chápat jako somatizující symptomy této specifické, postraumatické stresové reakce. Pod vlivem traumatické zkušenosti se sexuálním násilím se nepřiměřeným způsobem mění vztah k sexualitě. Finkelhor tuto reakci, jak ji uvádí Vágnerová (2004, s. 626), nazývá traumatická sexualizace.

- V chování dítěte je předčasně zdůrazněna sexualita, projevuje se nápadně vyzývavě. Objevuje se masivní masturbace, někdy i na veřejnosti, a sexuálně zaměřené aktivity, např. hry. Častý bývá i urychlený počátek aktivního sexuálního života. Některé děti využívají sexu jako prostředku k manipulaci s lidmi, k získávání různých výhod, ztratily zábrany.
- Dítě se jakéhokoli projevu sexuality nápadně bojí, dochází k jejímu potlačení, někdy i dlouhodobému. Zneužívaný jedinec může mít problémy se svou sexuální identitou a s budoucí rolí dospělého (která tuto složku zahrnuje).

18.2 Syndrom přizpůsobení sexuálnímu zneužívání

Trauma sexuálního zneužívání a z něho vyplývající další problémy se určitým způsobem vyvíjí a prochází několika fázemi. I když je sexuální zneužívání odhaleno, potíže dítěte tím nekončí. Může být dále traumatizováno vyšetřováním, reakcemi společnosti, strachem z rozpadu rodiny a umístěním do ústavního zařízení. Dítě, které se nedovede zneužívání bránit nebo se o to sice pokusilo, ale bez úspěchu, nemá mnoho dalších možností. Protože je na rodině závislé, nakonec i tuto realitu přijímá a přizpůsobuje se jí. Tento způsob zpracování subjektivně neřešitelného problému se zneužíváním popsal, jak uvádí Vágnerová (2004, s. 627), v roce 1983 Summit a nazval jej syndrom přizpůsobení sexuálnímu zneužívání. Pro pochopení tohoto procesu je třeba pohlížet na skutečnost tak, jak to činí dítě, které je emočně i rozumově nezralé a sociálně závislé. Tento proces probíhá ve třech fázích, které mají charakteristické znaky.

19 Ochrana dětí

Děti, jako více zranitelná sociální skupina společnosti, mají právo na vyšší stupeň speciální ochrany před všemi formami vykořisťování, včetně komerčního sexuálního zneužívání. Pro rodiče, vychovatele, pedagogické pracovníky, sociální pracovníky a blízké osoby dětí existuje sedm rad, které v každodenním životě dítěte znamenají vlastně zájem a respekt:

- komunikace s dítětem jako součást každodenní rutiny,
- osobní seznámení se s přáteli dítěte, získání kontaktních dat,
- stálý kontakt s učiteli, zaměřený na chování dítěte a případné změny,
- mít pro dítě vždy čas, naučit se mu naslouchat, dát mu pocit důležitosti,
- naučit dítě umět si říct o pomoc a podporu,
- při podezření, že dítě udržuje „rizikové“ kontakty, nenechat bez povšimnutí jména, adresy, popis vzhledu, společenských činností, místa schůzek atd.

Ohrožené děti by měly být cílovou skupinou komunitních programů, které jim nabízejí širokou škálu „sociálních“ služeb, které právě s ohledem na věkové potřeby a potřebu speciální ochrany nabízejí všestrannou podporu a spoluvytvářejí bezpečný domov. (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995)

19.1 Primární prevence

Primární prevence je zaměřena na vytváření co nejpríznivějších podmínek života dítěte, na osvojení si znalostí o tom, jak poznat různá ohrožení a známky nebezpečnosti a to zvláště sexuálního útoku. Primární prevence představuje podporu a rozvoj zdravého stylu života, ovlivňujícího dobré fungování rodiny a výchovy rodičů k plné zodpovědnosti za své děti.

Smysl výchovy dětí není ve vyvolání strachu před tím, co je může potkat od „ošklivých lidí“, ale ve vyzvednutí síly a sebevědomí dítěte, k obraně a diagnostikování hrozícího nebezpečí. Jestliže již ke zneužívání došlo, pak aby dítě dokázalo hledat pomoc. Dítě musí především věřit samo sobě, tomu, co umí a svým schopnostem, které rozvíjí správná sexuální výchova ve škole i v rodině. (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995)

19.2 Sekundární prevence

V sekundární prevenci se orientuje pozornost především na detekci sexuálního zneužívání dětí, hlavně z hlediska komerčního typu tohoto jevu. Zvlášť důležitá je tu pozornost k co nejšetrnějšímu zacházení s dětmi, u kterých je podezření na jejich sexuální zasažení. Důležité je přitom znát všechny možnosti sekundární viktimizace dětí v takovýchto situacích a maximálně respektovat jejich prospěch. (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995)

19.3 Terciální prevence

Terciální prevence má za úkol zabránit opakování a prohlubování traumatu. Intervence je vymezena právní intervencí, která kriminalizuje spáchání trestného činu sexuálního zneužití dítěte, ale naopak dětskou osobu vnímá jako oběť. (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995)

Často jako první jsou konfrontováni s nutností diagnostiky možného sexuálního zneužívání dítěte právě sociální pracovníci, kteří intervenují v rodinách, konkrétně kurátoři pro děti a mládež ze

sociálně-právní ochrany dětí. Zde je nutné zdůraznit nezastupitelnou roli odborné přípravy sociálních pracovníků ve strategiích vhodné a účinné diagnostiky syndromu sexuálního zneužívání dětí a jeho komerční formy. Ve snaze minimalizovat následky, brzké identifikaci a řešení tohoto problému je nezbytný aktivní přístup sociálního pracovníka, jeho odborná připravenost a kompetence.

Na odborné úrovni a kvalitě připravenosti pro tuto náročnou práci sociálního pracovníka závisí míra úspěšnosti zásahu, cíleného k efektivní pomoci zasaženého dítěte. (Matoušek, Kolářková, Kodymová, 2005)

19.4 Kvartální prevence

Do prevence patří i tzv. kvartální prevence. Jedná se o návrat dítěte zpět domů, jestliže v rámci léčby a ochrany dítěte bylo umístěno jinde. Je však třeba uvést, že tento požadavek se objevuje hlavně v anglosaské literatuře, kde jsou význam a postavení biologické rodiny zvláště zdůrazněny. Tento typ prevence by se jistě osvědčil i v našich podmínkách, musela by však fungovat na dobré úrovni interdisciplinární spolupráce mezi jednotlivými státními i nestátními zařízeními. (Hanušová, 2005)

Praktická část

20 Cíl praktické části a stanovení předpokladů

V této bakalářské práci bylo hlavním cílem zmapovat a popsat sexuálně motivované trestné činy páchané na dětech v okrese Česká Lípa. Průzkum byl prováděn za období pěti let od 1.1.2003 do 31.12.2007.

Cíl práce:

- Zmapovat a popsat sociální charakteristiku pachatelů sexuálně motivovaných trestných činů
- Zmapovat a popsat sociální charakteristiku obětí sexuálně motivovaných trestných činů
- Prezentovat současné vývojové trendy, možnosti a metody prevence

Ve své práci jsem si stanovil tři předpoklady, které jsem utvořil na základě zkušeností ze své osobní praxe a dále také na základě poznatků z odborné literatury.

Hlavní předpoklady práce:

- Lze předpokládat, že nejčastějším pachatelem sexuálně motivovaných trestných činů spáchaných na dětech v okrese Česká Lípa je dospělý muž (ověřováno pomocí studia dokumentace – vyšetřovací spisy)
- Lze předpokládat, že nejčastější obětí sexuálně motivovaných trestných činů spáchaných na dětech v okrese Česká Lípa je dívka ve věku 11-15 let (ověřováno pomocí studia dokumentace – vyšetřovací spisy)
- Lze předpokládat, že nejčastější formou sexuálního zneužití bylo zneužití s kontaktem (ověřováno pomocí studia dokumentace – vyšetřovací spisy)

21 Úvod

Dvacáté století přineslo řadu převratných změn v postavení dítěte ve společnosti, v chápání jeho potřeb, požadavků, práv a jejich uplatňování. K objektivnímu pohledu na celou oblast sexuálního zneužívání je nepochybně užitečné mít k dispozici vědecky získaná data. Především proto, že o žádné jiné oblasti lidského života neexistuje tolik předsudků, falešných zpráv a mýtů. Mapování incidence a prevalence sexuálního zneužívání dětí (child sexual abuse – CSA) se datuje již od začátku 20. století. Udává se, že do roku 1976 bylo monitorování CSA většinou prováděno dobrovolníky a pregraduálními studenty (Weiss, P., Zvěřina, J., 1993). Dle jedné z nejuznávanějších odborných kapacit, profesora Davida Finkelhora, do roku 1994 byly retrospektivní studie na vzorku velké neklinické populace uskutečněné celkem v 19ti zemích. Prevalence se v těchto studiích pohybovala v rozsahu 7 až 36 % u žen a 3 až 29 % u mužů. Z výzkumu vyplynulo, že ženy byly zneužity 1,5 až 3 x častěji než muži.

První čísla o prevalenci CSA v dospělé české populaci získali P. Weiss a J. Zvěřina, kteří se na zkušenost s CSA dotázali v rámci reprezentativního výzkumu sexuálního chování obyvatel České republiky. Zkušenost se sexuálním zneužitím uvedlo 8,4 % žen a 4,6 % mužů. Retrospektivní studii pohlavního zneužívání dětí v dospělé populaci ČR provedla v roce 1998 nadace Naše dítě. Cílem studie bylo získání reprezentativních dat o prevalenci, podmínkách a průběhu sexuálního zneužívání dětí.

Je třeba také vysvětlit, že odborníci zabývající se sexuálním násilím na dětech používají pro všechny formy sexuálního zneužívání termín sexuální agresor. Označení pachatel nelze používat pro možné citové zavádění v sociální komunikaci s dítětem a jeho okolím, termín delikvent nebývá většinou pravdivý a nevystihuje povahu zneužití dítěte a termín zneuživatel nemusí být oprávněný, děti v nejstarším školním věku dávají souhlas k sexuální aktivitě. Nicméně v každém případě se jedná o agresi v nejširším slova smyslu, akt byl vždy násilím, protože dítěti ublížil nebo ho poškodil, třebaže si následků není dítě ani jeho okolí hned vědomo.

Zajímavé také je co se za sexuální zneužívání považuje. Různí autoři se vzájemně značně odlišují. Za pohlavní zneužívání dětí byl považován:

- Jakýkoli sexuální kontakt před věkem 17 let mimo dobrovolný sexuální kontakt s nepříbuznými věkovými vrstevníky v průběhu (> teens <);
- Jakýkoli druh sexuálního kontaktu ve věku nižším než 12 let;
- Genitální kontakt ve věku nižším než 16 let s výjimkou dobrovolné interakce s věkovými vrstevníky;
- Sexuální kontakt dětí a dospívajících s rodinným příslušníkem;
- Nekontaktní nebo kontaktní sexuální chování ve věku nižším než 18 let, které ze strany pachatele zahrnuje záměrné, jednoznačné chování fyzické povahy, pachatel je přitom starší o 5 let nebo si sexuální chování vynucuje;
- Sexuální kontakt mezi dívkou mladší než 15 let a jedincem, jenž je nejméně o 5 let starší;
- Sexuální kontakt ve věku mladším než 12 let s postpubertálním jedincem, jenž je nejméně o 5 let starší, nebo sexuální kontakt ve věku 12-16 let s jedincem starším o 10 let, nebo jakýkoli kontakt ve věku nižším než 16 let s jedincem, jenž k němu nutil násilím;
- Sexuální kontakt ve věku nižším než 13 let s jedincem, jenž je o 5 a více let starší, nebo tento kontakt ve věku 13-16 let s jedincem, jenž je starší o 10 let;
- Sexuální kontakt ve věku nižším než 12 let s jedincem, jenž je starý 16 let nebo starší o 5 a více let, nebo tento kontakt ve věku 13-16 let s jedincem, jenž je starší o 10 a více let;

(Koukolík, Drtilová, 2005)

22 Použité metody

22.1 Definice

Jako výchozí definici sexuálního zneužívání dětí byla pro tuto bakalářskou práci zvolena definice, kdy pod pohlavním zneužitím dítěte rozumíme zapojení dětí, kterým je 15 a méně let, do jakýchkoli aktivit, jež mají za cíl uspokojení jiné osoby. Jde o aktivity, kterým děti nemohou plně rozumět a tudíž k nim nemohou dát vědomý souhlas. (Definice Zdravotní komise rady Evropy z roku 1992). Touto definicí se automaticky vylučuje okolnost, že by dítě mohlo dospělého svést, či jinak k činu ponoukat nebo vyprovokovat. Taková pro pachatele polehčující okolnost se nepřipouští. Jak uvádí Čírtková (2004, s. 182) v psychologickém a kriminologickém slova smyslu jdou veškeré pedosexuální aktivity v plné míře na vrub dospělého. K tomu je třeba doplnit, že dítětem se rozumí věková hranice používaná v trestním právu, u nás tedy 15 let.

22.2 Statistické údaje

Potřebné množství statistických dat, údajů a informací za období 5 let a to od 1.1.2003 do 31.12.2007 bylo získáno ze skupiny analytiky, statistiky a výpočetní techniky Okresního ředitelství policie v České Lípě, dále bylo provedeno studium vyšetřovacích spisů za uvedené období, studium odborné literatury. Nutno podotknout, že se zde jedná o policejní statistiku zjištěných trestných činů, která se v žádném případě nerovná skutečně odsouzeným pachatelům těchto případů.

Bakalářská práce obsahuje data o formách, podmínkách, původcích, trvání, frekvenci a způsobu oznámení sexuálního zneužívání dětí na okrese Česká Lípa.

23 Charakteristika okresu Česká Lípa

Okres Česká Lípa je jedním ze čtyř okresů Libereckého kraje a rozkládá se v jeho západní části. Je okresem pohraničním, na severu je ohraničen státní hranicí se Spolkovou republikou Německo. Na severovýchodě sousedí s okresem Liberec, na jihovýchodě s mladoboleslavským a na jihu s mělnickým okresem. Západní část okresu sousedí s okresem Litoměřice a severozápadní část s okresem Děčín. Reformou státní správy k 1.1.2000 byla Česká republika nově rozdělena na 14 krajů (NUTS3). Okres Česká Lípa se tak spolu s okresy Jablonec nad Nisou, Liberec a Semily, stal součástí Libereckého kraje.

K 1.1.2003 nabyla platnosti reforma státní správy, při které byly zrušeny okresní úřady a současně byly ustaveny územní obvody pověřených obcí II. stupně a správní obvody obcí s rozšířenou působností III. stupně. Touto reformou nebyly zrušeny okresy jako územní jednotky. Správní obvody obcí s rozšířenou působností územně neodpovídají hranicím okresů. Na území okresu Česká Lípa byl vytvořen správní obvod obce s rozšířenou působností Česká Lípa, na jehož území leží územní obvody pověřených obcí Česká Lípa, Doksy, Mimoň a správní obvod Nový Bor, s územními obvody pověřených obcí Cvikov a Nový Bor. Poslední územní změnou s účinností od 1.1.2007 bylo přearanžování obcí Jablonné v Podještědí a Janovice v Podještědí do okresu Liberec. Tímto byly sladěny hranice okresu Česká Lípa s hranicemi správních obvodů obcí s rozšířenou působností.

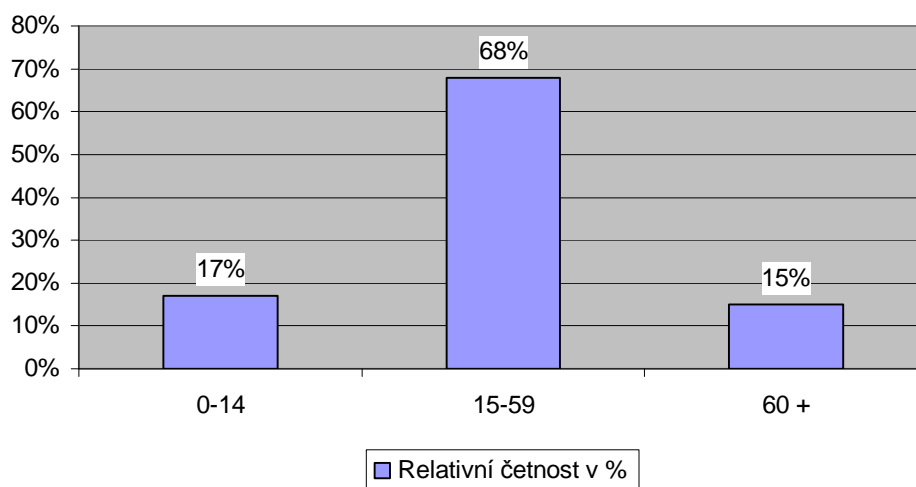
K 31.12.2006 se v okrese Česká Lípa nacházelo 59 obcí. Počet měst ze z původních 11 zvýšil na 12, když obci Ralsko byl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR navrácen dne 1. prosince 2006 statut města. V této souvislosti stojí za zmínku i navrácení statutu městys obci Holany. K uvedenému datu žilo na území okresu 106 256 obyvatel, jejich průměrný věk dosáhl 38,2 let a byl nejnižším mezi 77 okresy České republiky. Středisky osídlení jsou především město Česká Lípa (38 181 obyvatel), dále Nový Bor (12 188 obyvatel), Mimoň (6 701 obyvatel), Doksy (5 112 obyvatel). Ve městech žilo 81,6 % obyvatel okresu. V souvislosti s územní změnou se počet obcí k 1.1.2007 snížil na 57, počet měst na 11. Počet obyvatel poklesl na 102 512 osob, podíl městského obyvatelstva na 81,0 %.

Tabulka č. 1: Struktura obyvatelstva okresu Česká Lípa podle věkových skupin

Věková skupina	Počet obyvatel	Relativní četnost v %
0-14	16890	17 %
15-59	70159	68 %
60 +	14743	15 %

Zdroj: ČSÚ

Graf č. 1: Struktura obyvatelstva okresu Česká Lípa podle věkových skupin v %

Původně (k 31.12.2006) činila rozloha okresu Česká Lípa 1 137 km², přesunem 2 obcí do okresu Liberec se snížila na 1 073 km². I tak je okres největším z okresů Libereckého kraje a zaujímá více než jednu třetinu jeho výměry. Hustota osídlení je však ze všech okresů Libereckého kraje nejnižší (93,6 obyvatel na km² k 31. 12. 2006, 95,5 obyvatel na 1 km² k 1. 1. 2007). Podíl zemědělské půdy na celkové rozloze okresu se pohybuje kolem 40 %, podíl lesní půdy přesahuje 46 %. Lesní porosty jsou na jihu převážně borové, na severu převládají lesy smrkové. Ráz krajiny spoluvytváří i více než 2 500 ha vodních ploch. Největší Máchovo jezero je nejen známou rekreační oblastí, ale slouží také k chovu ryb. Hlavním vodním tokem je řeka Ploučnice protékající okresem od východu k západu. Na území okresu Česká Lípa zasahují tři geografická pásma. Nížinné pásmo do 300 m n. m. se rozkládá na jihu okresu (Doksko, Dubsko), podhorské pásmo 300 – 500 m. n. m. zaujímá střední část okresu a horské pásmo nad 500 m n. m. zabírá severní část okresu v okolí Kamenického Šenova – Práchně a Krompachu. Nejnižší položené místo v okrese má nadmořskou výšku 233 m a naopak nejvyšším bodem je vrch Luž s 793 m n. m.

Okres Česká Lípa patří mezi okresy s tradičně rozšířeným průmyslem, přičemž mezi nejvýznamnější průmyslové obory okresu patří sklářská výroba a dále se rozvíjející výroby zaměřené na automobilové díly a doplňky. Sklářská výroba v okrese má v některých technologiích mnohaletou tradici a jedinečnost a je soustředěna zejména v Novém Boru a Kamenickém Šenově (Crystalex a. s., Preciosa–Lustry, a. s.). Firmy zaměřené na výrobu automobilových dílů a doplňků našly své sídlo především v České Lípě (Delphi Packard Electric Česká republika s. r. o., Johnson Controls Automobilové součástky, k. s., Autobaterie, spol. s r. o., Fehrer Bohemia s. r. o.). K dalším významným firmám v okrese Česká Lípa patří: Diamo, státní podnik se sídlem ve Stráži pod Ralskem, firmy Protool a. s. a Bombardier Transportation Czech Republic a. s. se sídlem v České Lípě.

Obrázek č. 1: mapa okresu Česká Lípa

24 Sexuálně motivované trestné činy na okrese Česká Lípa

- **v roce 2003** došlo na okrese Česká Lípa celkem k 378 případům násilné trestné činnosti, z toho bylo 40 případů sexuálního zneužití dítěte, což je 10,5 % z celkového nápadu násilné trestné činnosti
- **v roce 2004** došlo na okrese Česká Lípa celkem k 459 případům násilné trestné činnosti, z toho bylo 39 případů sexuálního zneužití dítěte, což je 8,4 % z celkového nápadu násilné trestné činnosti
- **v roce 2005** došlo na okrese Česká Lípa celkem k 450 případům násilné trestné činnosti, z toho bylo 37 případů sexuálního zneužití dítěte, což je 8,2 % z celkového nápadu násilné trestné činnosti
- **v roce 2006** došlo na okrese Česká Lípa celkem k 366 případům násilné trestné činnosti, z toho bylo 36 případů sexuálního zneužití dítěte, což je 7,9 % z celkového počtu nápadu násilné trestné činnosti
- **v roce 2007** došlo na okrese Česká Lípa celkem k 333 případům násilné trestné činnosti, z toho bylo 44 případů sexuálního zneužití dítěte, což je 13,2 % z celkového počtu nápadu násilné trestné činnosti.

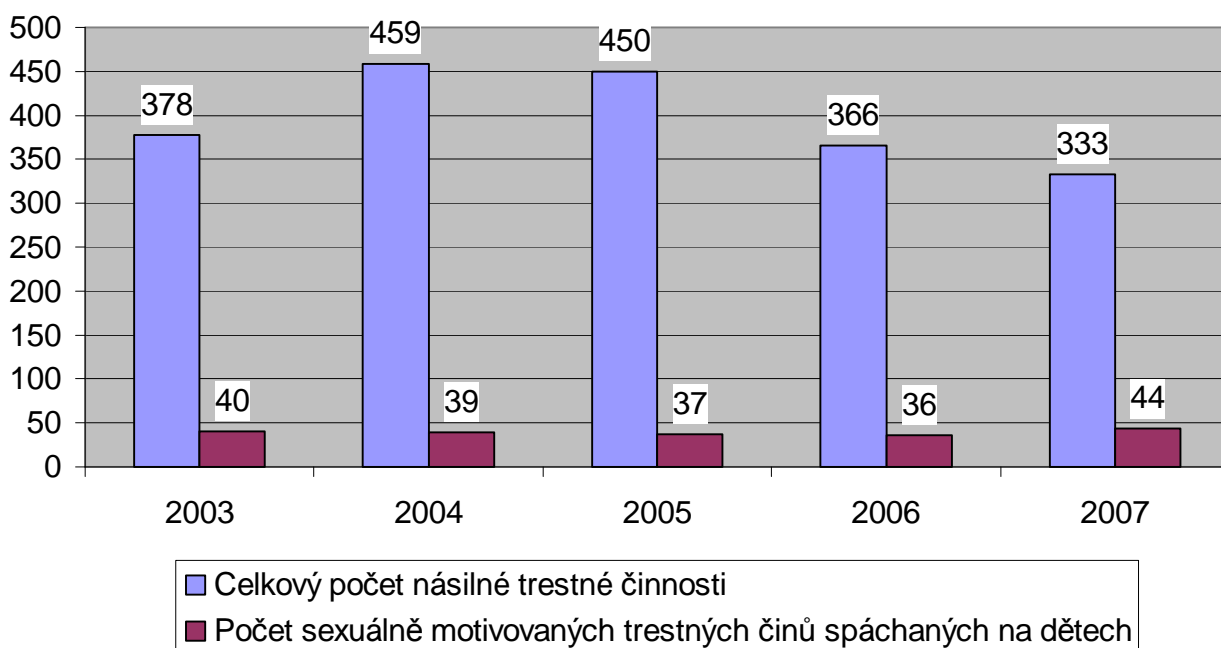
Do celkového počtu násilné trestné činnosti jsou zahrnuty trestné činy vraždy, loupeže, vydírání, mravnostní trestné činy, ublížení na zdraví a další násilné trestné činy.

Uvedené údaje jsou znázorněny v níže uvedené tabulce a grafu.

Tabulka č. 2: Podíl sexuálně motivovaných trestných činů na násilné trestné činnosti.

Rok	Celkový počet násilné trestné činnosti	Počet sexuálně motivovaných trestných činů spáchaných na dětech	Procentuální vyjádření
2003	378	40	10,50 %
2004	459	39	8,40 %
2005	450	37	8,20 %
2006	366	36	7,90 %
2007	333	44	13,20 %
celkem	1986	196	9,80 %

Graf č. 2: Podíl sexuálně motivovaných trestných činů na násilné trestné činnosti

25 Výsledky průzkumu

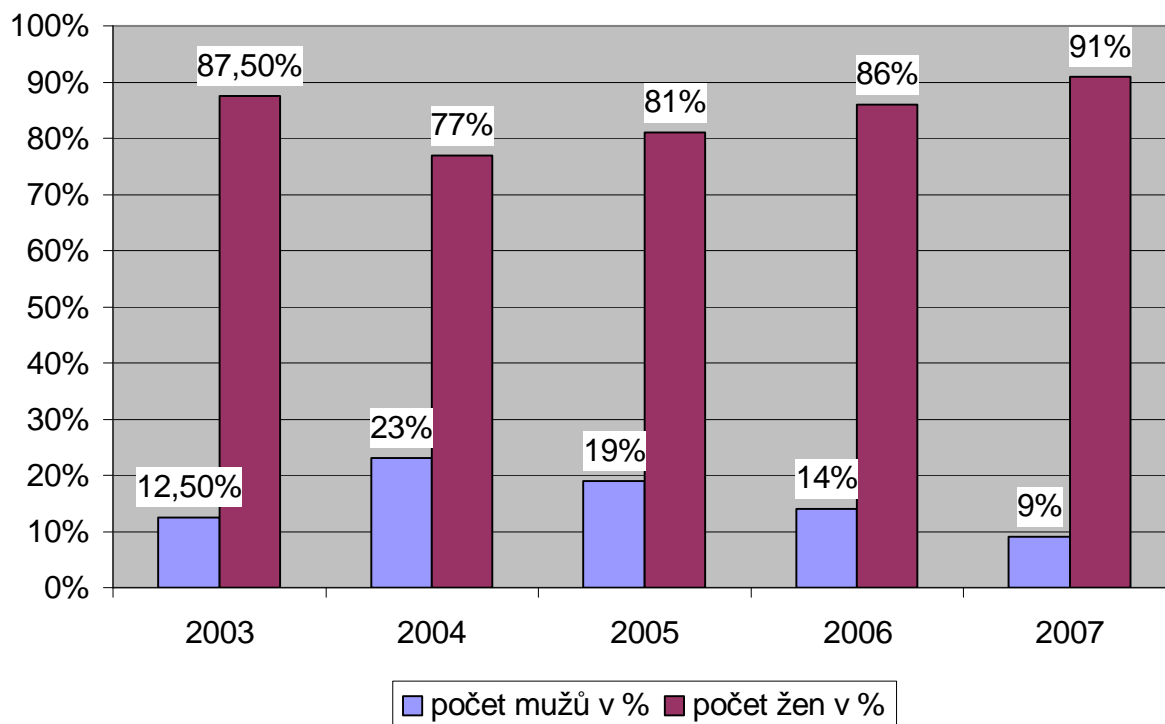
25.1 Oběť sexuální agrese

Získat spolehlivé údaje o výskytu sexuálního zneužívání není jednoduché, oficiální statistická data informují pouze o oznámených, vyšetřovaných a souzených případech. Na okrese Česká Lípa bylo zjištěno 196 případů CSA. Do průzkumu byly zařazeny pouze případy, u kterých bylo vyšetřování ukončeno a spisový materiál byl postoupen s návrhem na potrestání na Okresní státní zastupitelství v České Lípě. Jak je uvedeno v tabulce a grafu č. 3, sexuálně zneužito do 15. roku věku bylo v roce 2003 na okrese Česká Lípa celkem 12,5 % chlapců a 87,5 % dívek, v roce 2004 pak 23 % chlapců a 77 % dívek, v roce 2005 pak 19 % chlapců a 81 % dívek. Prevalence zneužití chlapců od roku 2005 má snižující tendenci, kdy v roce 2006 bylo zneužito „jen“ 14 % chlapců a v roce 2007 klesl tento počet na 9 %. Dívek bylo zneužito v roce 2006 celkem 86 % a v roce 2007 pak 91 % dívek.

Tabulka č. 3: Vyšetřované případy sexuálního zneužití dětí podle pohlaví

Období	Pohlaví		Celkem	%
	Mužské	Ženské		
2003	5	35	40	
	12,50 %	87,50 %		20 %
2004	9	30	39	
	23 %	77 %		20 %
2005	7	30	37	
	19 %	81 %		19 %
2006	5	31	36	
	14 %	86 %		18 %
2007	4	40	44	
	9 %	91 %		23 %
celkem	30	166	196	
	15 %	85 %		100 %

Graf č. 3: Vyšetřované případy sexuálního zneužití dětí podle pohlaví v %

25.2 Věk oběti sexuální agrese

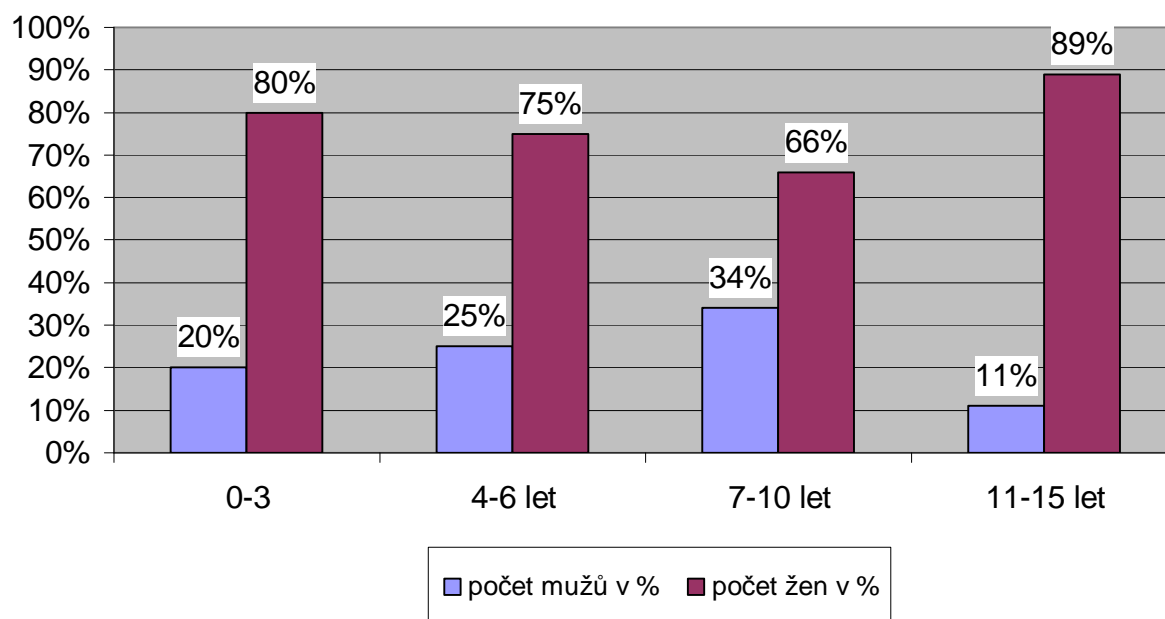
Odborná literatura uvádí, že děti mohou být zneužity v každém věku, nejvíce jsou však ohroženy děti do 8 let. Jak uvádí Vaníčková et al. (1999), autoři Back a Lips považují za nejčastější věk prvního ataku sexuálního násilí u intrafamiliárního zneužití předškolní věk a mladší školní věk, zatímco u extrafamiliárního zneužití je nejčastějším věkem oběti mladší a střední školní věk. Některé nové studie dokonce popisují, že pokud dochází k intrafamiliárnímu sexuálnímu zneužívání chlapců, pak věk oběti bývá dokonce nižší, než je tomu u intrafamiliárního sexuálního zneužívání dívek. Chlapci jako oběť bývají poprvé zneužiti mezi druhým a třetím rokem života. Podle následující tabulky a grafu č. 4 je zřejmé, že v našem průzkumu jsou nejvíce ohroženy děti ve věku 11-15 let. V tomto věku bylo ohroženo 89 % dívek a 11 % chlapců. Ve věku 7-10 let bylo zneužito 66 % dívek a 34 % chlapců, ve věku 4-6 let pak 75 % dívek a 25 % chlapců. Nejméně ohroženou skupinou se zdá být skupina dětí ve věku od narození do 3 let, kdy však nesmíme zapomenout na to, že takto malé děti nevědí, netuší, že se s nimi děje něco špatného.

Dle retrospektivní studie nadace Naše dítě byl průměrný věk zneužitých při začátku 11,4 let. Nejmladší obětí sexuálního zneužívání byla 1,5 letá dívka. Průměrný věk oběti zneužití byl 10,2 let u dívek a 9,2 let u chlapců.

Tabulka č. 4: Věk dětí s CSA a jejich pohlaví

Věk	Pohlaví		Celkem	%
	Mužské	Ženské		
0-3	1	4	5	
	20 %	80 %		3 %
4-6 let	3	9	12	
	25 %	75 %		6 %
7-10 let	10	19	29	
	34 %	66 %		15 %
11-15 let	16	134	150	
	11 %	89 %		76 %
celkem	30	166	196	
	15 %	85 %		100%

Graf č. 4: Věk dětí s CSA a jejich pohlaví v %

25.3 Způsob zneužití

Vaníčková (1999, s. 40) uvádí jako dominující způsob zneužití u chlapců anální a orální pohlavní styk. Za zmínku ještě stojí poměrně časté laskání, resp. dráždění pohlavních orgánů rukou. Pro sexuální zneužívání chlapců v České republice je typická skutečnost, že nejméně závažné formy sexuálního zneužití vymizely z rejstříku praktik sexuálních agresorů.

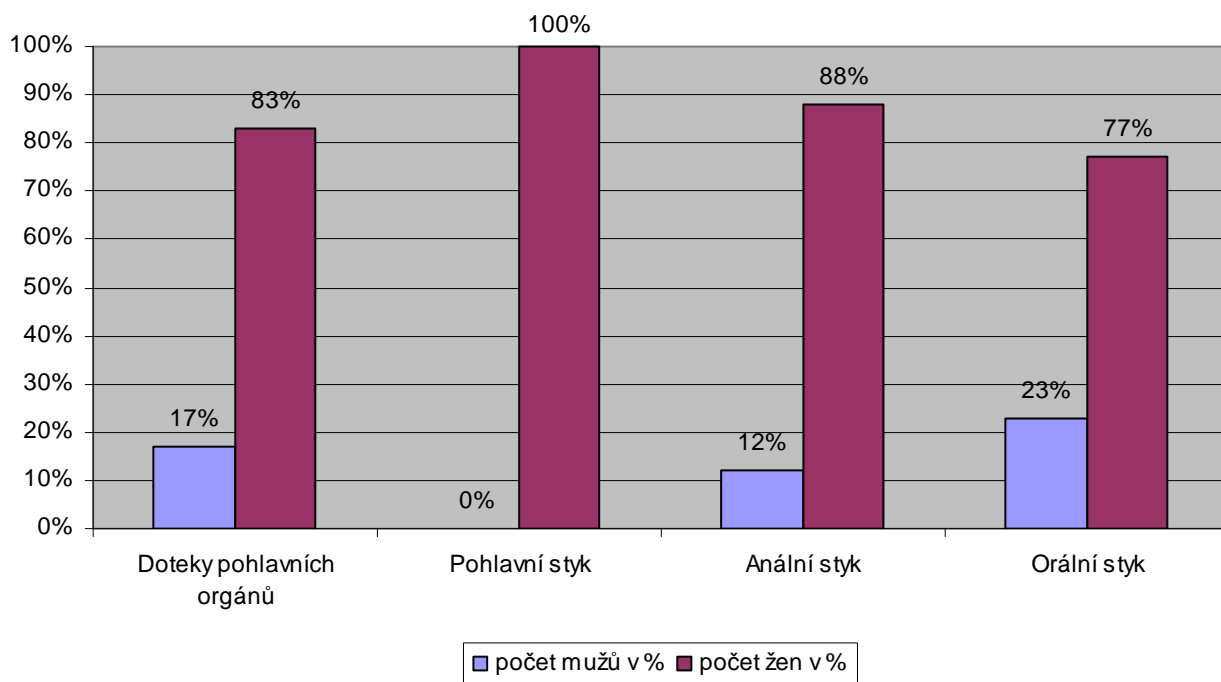
U sexuálního zneužívání dívek platí, že jsou nejčastěji vystaveny velmi závažným formám sexuálního násilí. Podle Vaníčkové je nejčastější formou pohlavní styk vaginální, dále následuje pohlavní styk anální a orální. Někteří autoři uvádí, že anální a orální sex volí ti sexuální agresoři, kteří se bojí prozrazení, a proto volí těžce, resp. téměř nemožně diagnostikovatelné formy sexuálních aktivit. (Vaníčková, 1999). Retrospektivní studie ČR z roku 1998 uvádí poměrně vysoké procentuální zastoupení kontaktní formy sexuálního zneužití, a to 68,9 % případů, z toho 9,9 % případů představuje kontaktní formu zneužití s penetrací.

Nejčastější formou sexuálního zneužití v našem průzkumu bylo zneužití s kontaktem. U obou pohlaví to byly doteky pohlavních orgánů, které zažilo 38 % dětí. Pohlavní styk zažilo 37 %, orální styk 16 % a u 9 % šlo o anální styk (tab. č. 5). Oběťmi sexuálního zneužívání bez tělesného kontaktu, jichž bylo celkem 7, jsou převážně dívky (tab. č. 6).

Tabulka č. 5: Formy sexuálního zneužívání s kontaktem

Formy sexuálního zneužívání s kontaktem	Pohlaví		celkem	%
	Mužské	Ženské		
Doteky pohlavních orgánů	12	59	71	
	17 %	83 %		38 %
Pohlavní styk	0	70	70	
	0 %	100 %		37 %
Anální styk	2	15	17	
	12 %	88 %		9 %
Orální styk	7	24	31	
	23 %	77 %		16 %
Celkem	21	168	189	
	11 %	89 %		100 %

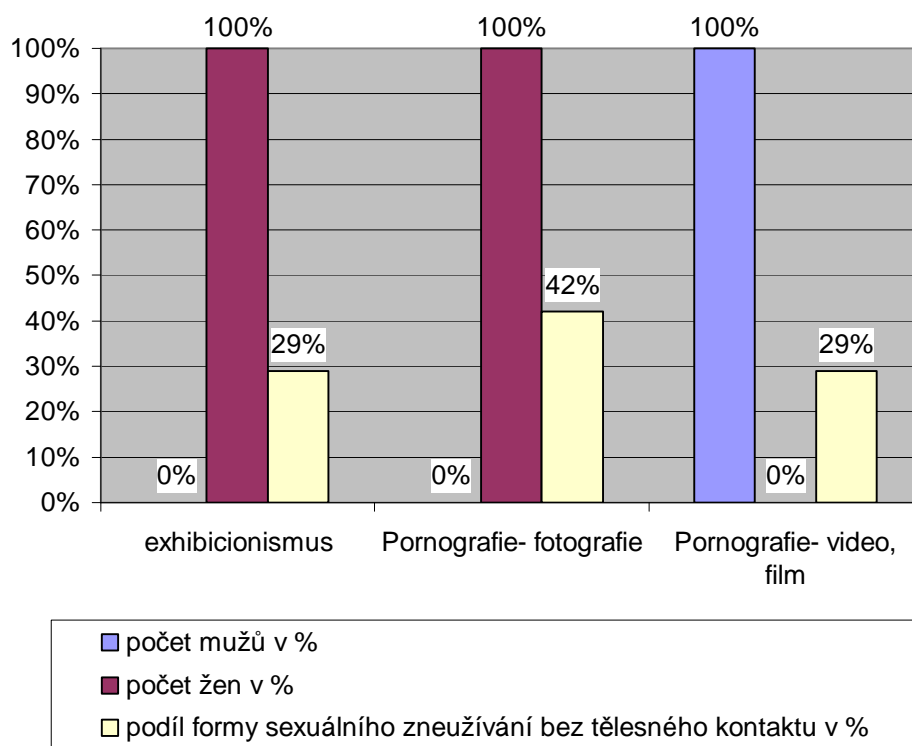
Graf č. 5: Formy sexuálního zneužívání s kontaktem v %

Tabulka č. 6: Formy sexuálního zneužití bez tělesného kontaktu

Formy sexuálního zneužívání bez tělesného kontaktu	Pohlaví		celkem	podíl formy sexuálního zneužívání bez tělesného kontaktu v %
	Mužské	Ženské		
exhibicionismus	0	2	2	
	0 %	100 %		29 %
Pornografie - fotografie	0	3	3	
	0 %	100 %		42 %
Pornografie - video, film	2	0	2	
	100 %	0 %		29 %
Celkem	2	5	7	
	28 %	72 %		100 %

Graf č. 6: Formy sexuálního zneužití bez tělesného kontaktu v %

25.4 Délka trvání sexuálního zneužívání

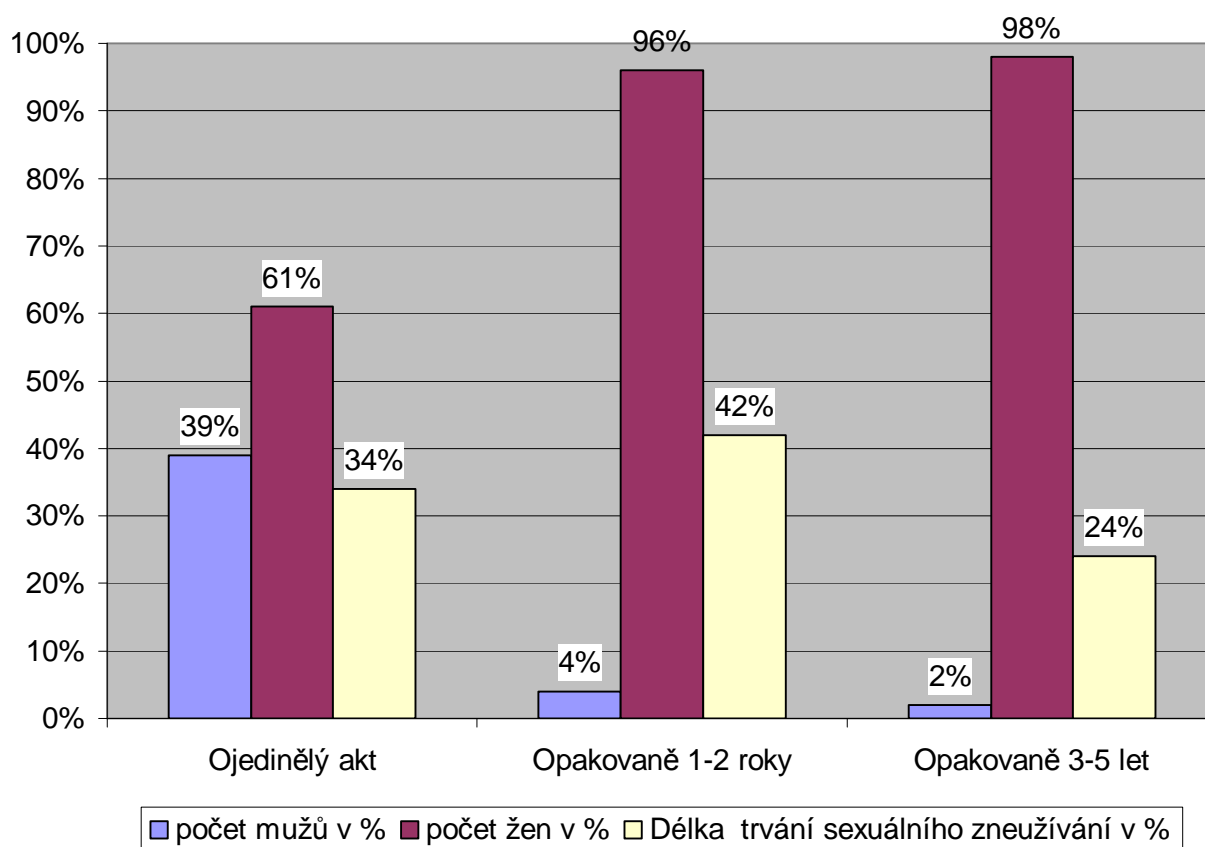
V 39 % případů z našeho zkoumaného souboru chlapci a v 61 % dívky se stali obětí ojedinělého aktu sexuálního zneužití, opakovaně v období od 1 do 2 let bylo sexuálně zneužito 4 % chlapců a 96 % dívek. Po dobu 3 až 5 let bylo opakovaně zneužito 2 % chlapců a 98 % dívek (tab. č. 7 a graf. č. 7).

Doba trvání intrafamiliárního sexuálního zneužívání, jak uvádí Pöthe (2000, s. 96), je významně delší než doba trvání sexuálního zneužívání dítěte, které se děje mimo rodinu. Za průměrnou dobu zneužívání dítěte příbuznou osobou považuje 3 roky, kdežto v případě zneužívání nepříbuznou osobou průměrně 1,2 roky. U ženských obětí zneužívání je průměrná doba zneužívání příbuznou osobou 3,4 roky, což je o 1,2 roky déle než v případech zneužívání osobou nepříbuznou. Oběti mužského pohlaví jsou zneužívány příbuznými osobami v průměru 2,6 let a nepříbuznými osobami v průměru 1 rok. Dle retrospektivní studie v ČR je průměrné trvání u všech forem zneužití 2,3 roky a u nejzávažnějších forem (zneužití s penetrací) zneužívání trvalo v průměru 3 roky.

Tabulka č. 7: Délka trvání sexuálního zneužívání

Délka trvání sexuálního zneužívání	Pohlaví		Celkem	Délka trvání sexuálního zneužívání v %
	Mužské	Ženské		
Ojedinelý akt	26	41	67	
	39 %	61 %		34 %
Opakovaně 1-2 roky	3	80	83	
	4 %	96 %		42 %
Opakovaně 3-5 let	1	45	46	
	2 %	98 %		24 %
celkem	30	166	196	
	15 %	85 %		100 %

Graf č. 7: Délka trvání sexuálního zneužívání v %

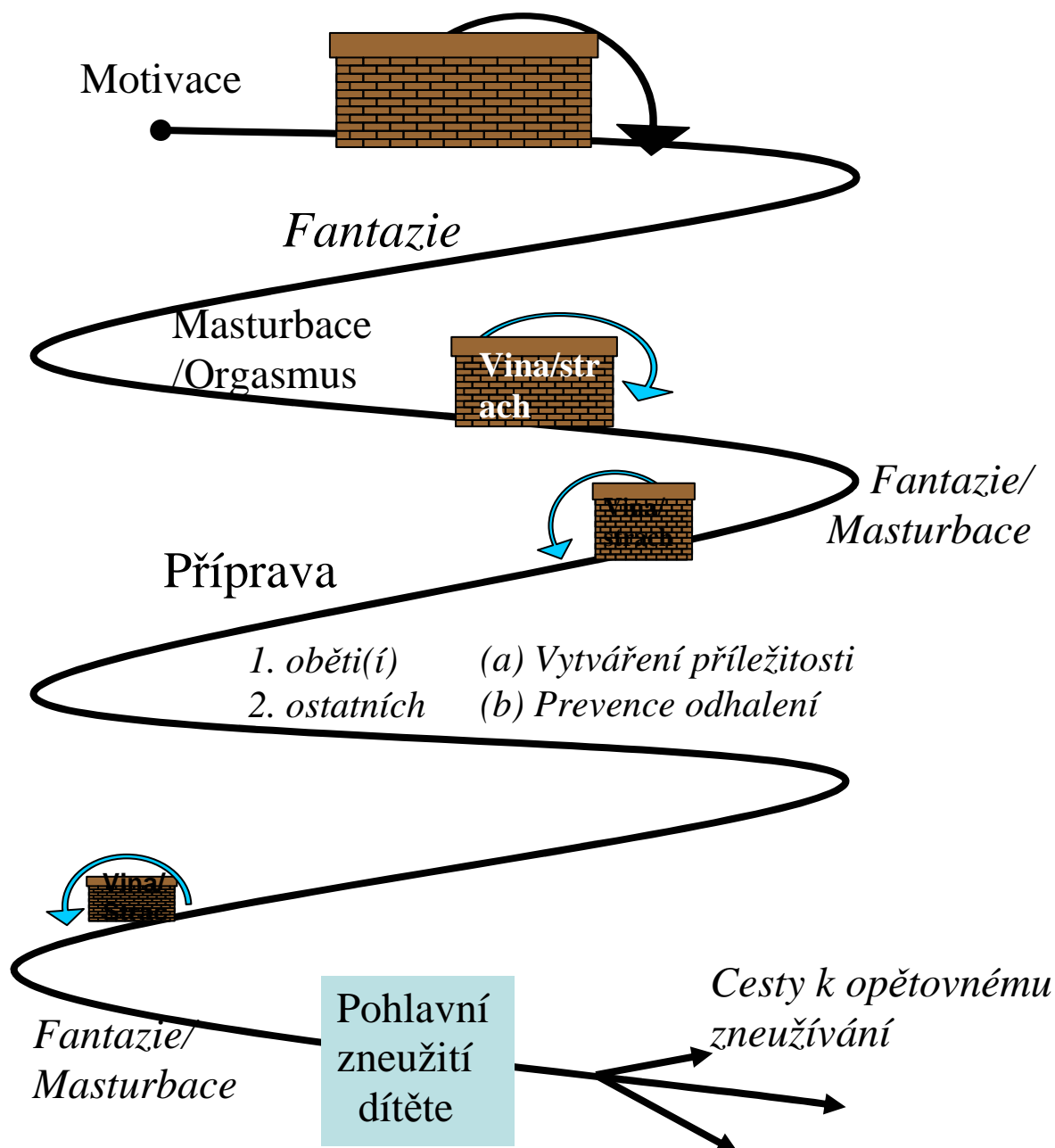

26 Sexuální agresor

26.1 Motivy vedoucí k sexuálním aktivitám s dětmi

- Emocionální blízkost k dětem
- Sexuální vzrušení dětmi
- Blokace vztahů s dospělými
- Emocionální osamělost
- Nedostatek sebeovládání
- Věří, že neexistuje jiná cesta k uspokojení
- Nerozumí nebo nepřikládají význam způsobeným škodám
- Špatná kontrola impulsů, nedostatek sebekontroly

Spirála sexuálně motivované trestné činnosti

26.2 Věk agresora sexuálního zneužívání

Věkové rozmezí u agresorů sexuálního zneužívání se nejčastěji pohybuje kolem 15-35 let. U nejmladší kategorie agresorů je možné hovořit o „dětských hrách“, u starších pachatelů jsou mnohem častěji zaznamenány aktivní pohlavní styky a různé sexuální praktiky.

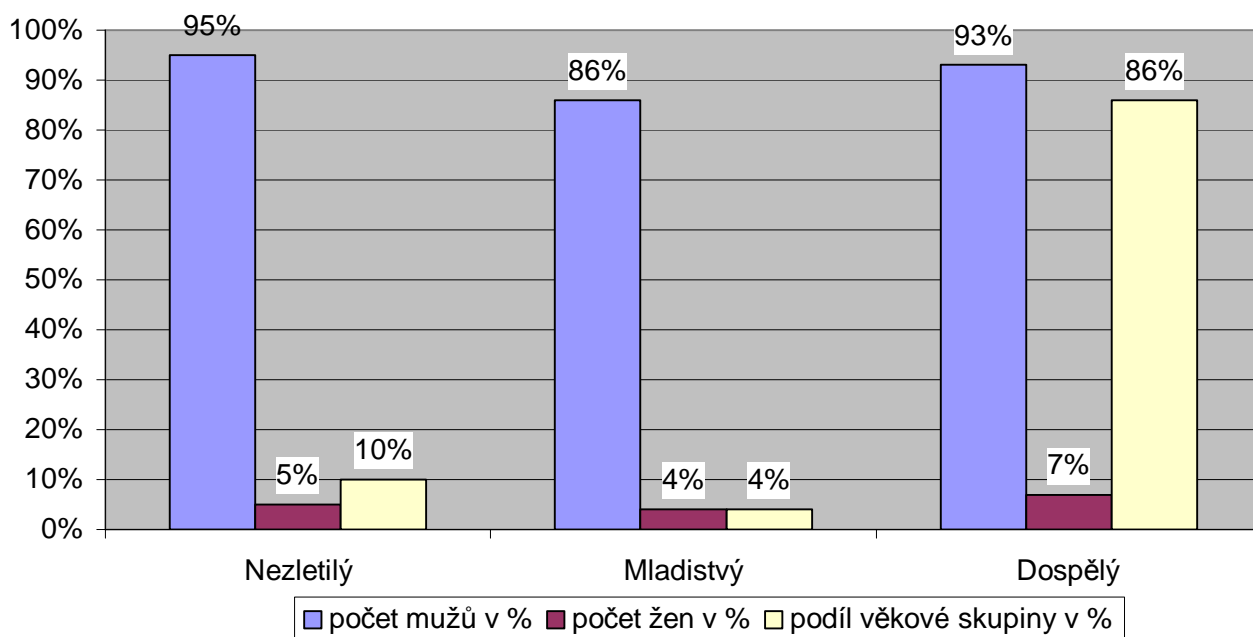
Z výpovědí obětí sexuálního zneužití vyplývá, že v 86 % našich případů byla původcem

zneužití dospělá osoba. Ve 4 % byla sexuálním agresorem osoba mladistvá (mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku) a v 10 % se jednalo o osobu nezletilou (tj. do patnácti let věku). Viz. tabulka č. 8 a graf č. 8.

Tabulka č. 8: Věk agresora sexuálního zneužívání

Věk agresora sexuálního zneužívání	Pohlaví		Celkem	podíl věkové skupiny v %
	Mužské	Ženské		
Nezletilý	19	1	20	
	95 %	5 %		10 %
Mladistvý	6	1	7	
	86 %	4 %		4 %
Dospělý	157	12	169	
	93 %	7 %		86 %
celkem	182	14	196	
	93 %	7 %		100 %

Graf č. 8: Věk agresora sexuálního zneužívání

26.3 Stupeň známosti agresora

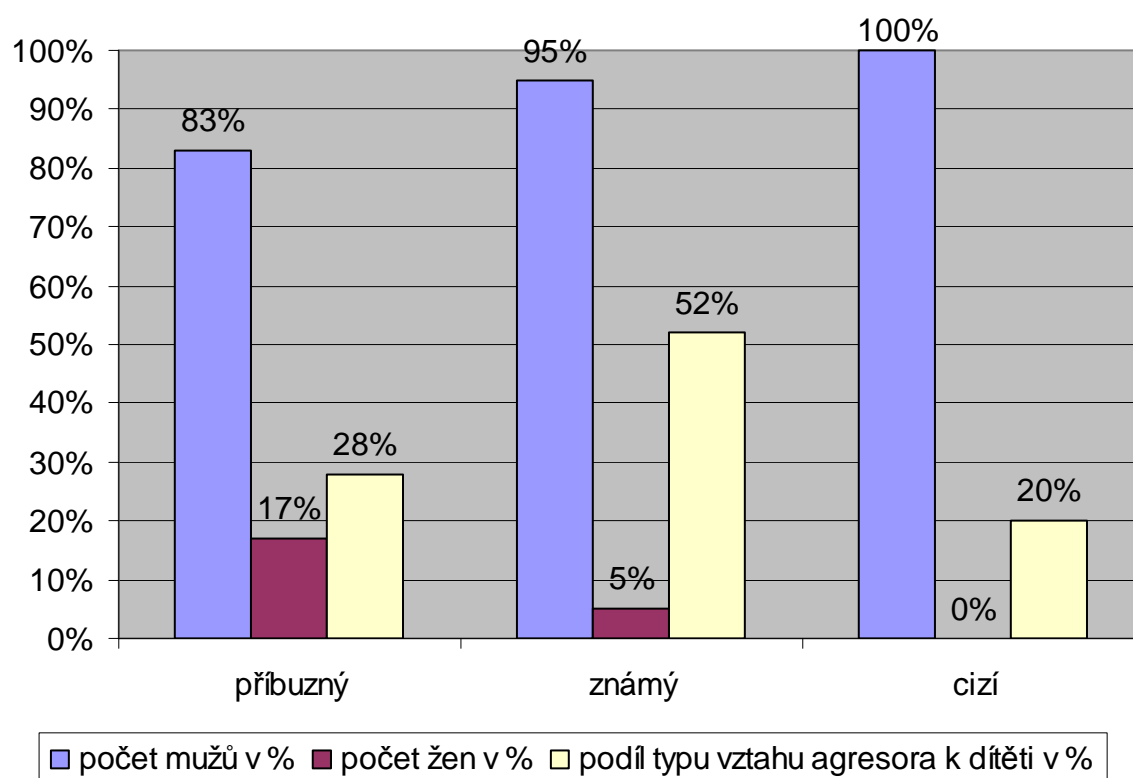
Jednou z posledních evropských reprezentativních studií prevalence sexuálního zneužívání v dětství je studie organizace National Society for Prevention of Cruelty to Children (NSPCC), která byla provedena v letech 1994 až 1995 ve Velké Británii. Zjištěná prevalence v britské populaci byla 16 %. V 63 % případů byly děti zneužity osobami, které znaly, ve 24 % se jednalo o osobu z okruhu dítěti příbuzných osob. Mezi příbuznými pachateli byli nejčastěji zastoupeni otcové, nevlastní otcové, bratři, nevlastní bratři a strýcové. Z našeho průzkumu je zřejmé, že v 52 % případů byly oběti zneužity osobou, kterou znaly. Z okruhu známých, kteří nebyli s dítětem v příbuzenském vztahu, byl nejčastějším původcem zneužití spolužák ze školy, soused a přítel rodičů. Příbuzní oběti tvoří 28 % sexuálních agresorů, ze kterých jsou nejčastěji zastoupeni otcové, nevlastní otcové, strýcové. Ve 20 % případů se jedná o neznámého agresora.

Retrospektivní studie pohlavního zneužívání v dětství u dospělé populace ČR zjistila, že téměř v 60 % případů byly oběti zneužity osobou, kterou znaly. Ve 26 % se jednalo o pachatele z okruhu jejich rodiny, přičemž z příbuzných osob byly děti nejčastěji zneužívány bratranci a strýci. Pětinu příbuzných pachatelů tvořili vlastní a nevlastní otcové, desetinu vlastní a nevlastní bratři dětí.

Tabulka č. 9: Agresoři sexuálního zneužívání

Typ vztahu agresora k dítěti	Pohlaví		počet celkem	podíl typu vztahu agresora k dítěti v %
	Mužské	Ženské		
příbuzný	45	9	54	
	83 %	17 %		28 %
známý	97	5	102	
	95 %	5 %		52 %
cizí	40	0	40	
	100 %	0 %		20 %
Celkem	182	14	196	
	93 %	7 %		100 %

Graf č. 9: Agresoři sexuálního zneužívání v %

27 Typ rodin s CSA

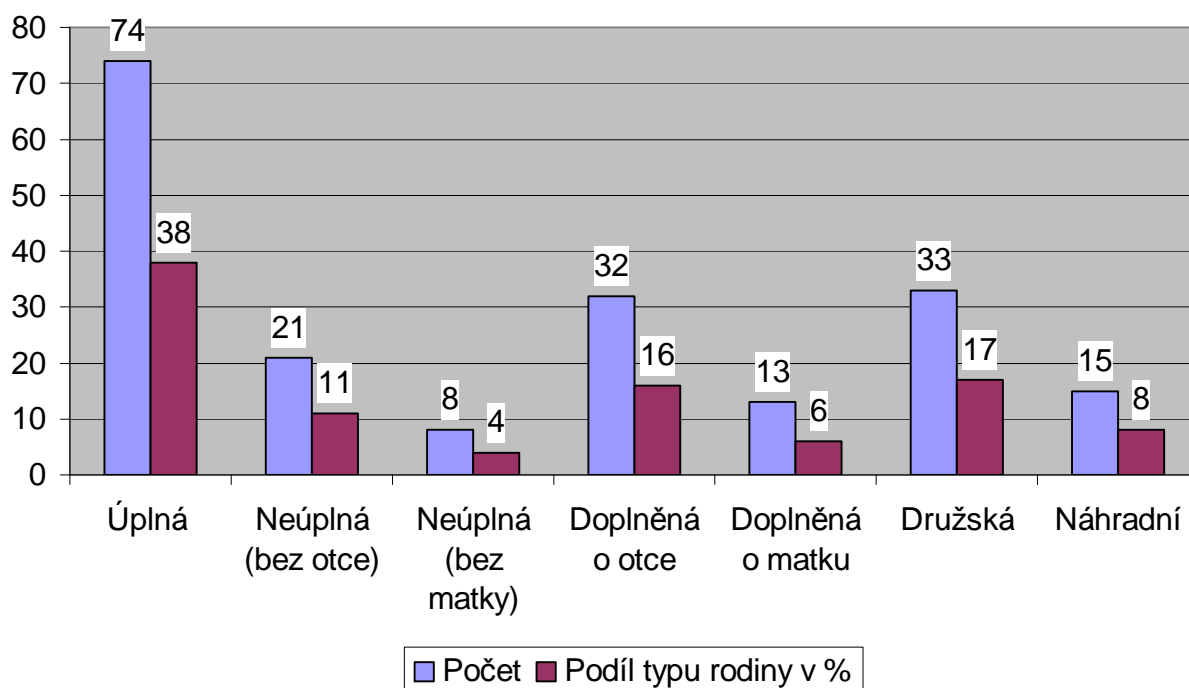
Za důležité musíme považovat i údaje o typu rodin z nichž děti pocházejí. Získaná data ukazují jednoznačně na převahu rodin ve své struktuře nějak narušených. Znamená to, že dítě žije pouze s otcem, či častěji s matkou, i když v rodině může být další partner či partnerka rodiče. Finkelhor uvádí, že riziko sexuálního zneužití se zvyšuje zvláště pro dívky, pokud žijí v rodině s vlastní matkou a nevlastním otcem (Vaníčková et al., 1999).

V našem průzkumu získané údaje o typu rodin z nichž děti pocházely, ukazují jednoznačně na převahu rodin ve své struktuře nějak narušených (tabulka č.10 a graf č. 10). Jen 38 % dětí postižených CSA pochází z úplné rodiny.

Tabulka č. 10: Typ rodin dětí s CSA

Typ rodiny	Počet	Podíl typu rodiny v %
Úplná	74	38 %
Neúplná (bez otce)	21	11 %
Neúplná (bez matky)	8	4 %
Doplněná o otce	32	16 %
Doplněná o matku	13	6 %
Družská	33	17 %
Náhradní	15	8 %
Celkem	196	100 %

Graf č. 10: Typ rodin dětí s CSA v %

28 Oznámení zneužití

Odhalení sexuálního zneužívání je předpokladem jeho zastavení i podmínkou akutní a dlouhodobé pomoci jeho obětem.

Detekce, odhalení nebo zjišťování CSA se děje hlášením nebo cíleným vyhledáváním jednotlivých případů na úrovni odborných služeb státních, komunálních nebo charitativních (orgán sociálně – právní ochrany, policie, krizová centra, poradny, zdravotnická, či školská zařízení, dětské diagnostické nebo jiné domovy, linky bezpečí apod.). Děje se tak dále při běžné činnosti pracovníků toho-kterého oboru zabývajícího se dítětem (lékaři, pedagogové, činovníci různých dětských organizací), kteří zvýšenou pozorností k tomuto problému jej objevují, nebo aspoň pojmu podezření a podle potřeby a situace zasahují. To znamená takový stav nebo děj ohlásit Orgánu sociálně-právní ochrany, policii, anebo se v rámci své kompetence a možností podrobněji případem zabývat.

Oznámení mají učinit ti, kdo se stali svědky špatného zacházení s dětmi anebo se o něm nějakým způsobem dověděli. Je sice zákonem uloženo každému občanu učinit příslušné oznámení o takových případech, ale ne každý se chce účastnit následného policejního vyšetřování.

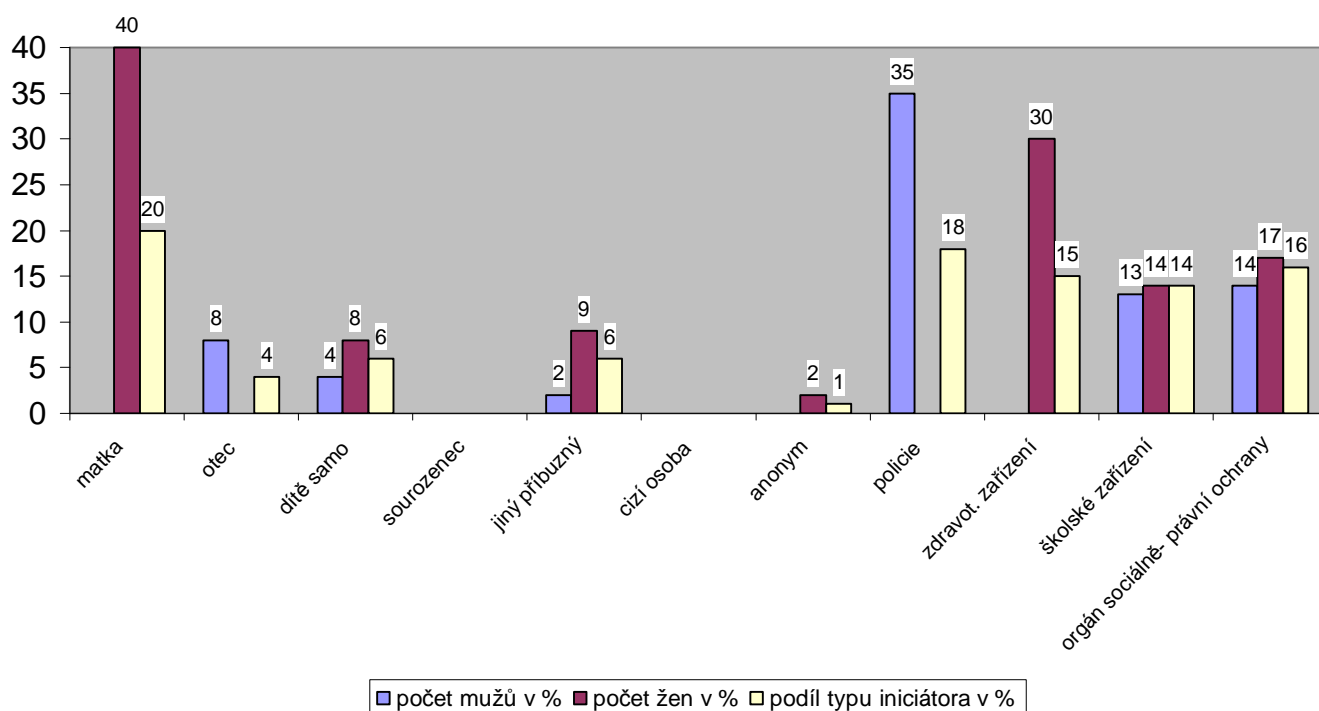
Dle retrospektivní studie pohlavního zneužívání v dětství u dospělé populace ČR se v době, kdy sexuální zneužívání dítěte probíhalo, svěřilo pouze 43 % z nich. Oběti sexuálního zneužívání se nejčastěji svěřovaly matce a svým vrstevníkům, méně sourozencům a jiným dospělým. Ani v jednom případě se dítě v době zneužívání nesvěřilo sociálnímu pracovníkovi, knězi, lékaři, psychologovi nebo policistovi.

Při analýze statistiky na okrese Česká Lípa, kdo ohlásil na policii ČR sexuální zneužívání, bylo zjištěno, že ve 20 % to byla matka oběti, dále nejvíce případů vyhledala policie sama, následována zdravotnickým zařízením, školou a orgánem sociálně – právní ochrany.

Tabulka č. 11: Iničiátoři ohlášení sexuálního zneužívání

Iničiátor ohlášení	Pohlaví		Celkem	Podíl typu iničiátora v %
	Mužské	Ženské		
matka	0	40	40	20 %
otec	8	0	8	4 %
dítě samo	4	8	12	6 %
sourozenec	0	0	0	0 %
jiný příbuzný	2	9	11	6 %
cizí osoba	0	0	0	0 %
anonym	0	2	2	1 %
policie	35	0	35	18 %
zdravot. zařízení	0	30	30	15 %
školské zařízení	13	14	27	14 %
orgán sociálně-právní ochrany	14	17	31	16 %
celkem	76	120	196	100 %

Graf č. 11: Iničiátoři ohlášení sexuálního zneužívání

29 Zhodnocení předpokladů

V průzkumu, který byl zaměřen na období od 1.1.2003 do 31.12.2007 byly stanoveny tyto předpoklady:

- Lze předpokládat, že nejčastějším pachatelem sexuálně motivovaných trestných činů spáchaných na dětech v okrese Česká Lípa je dospělý muž
- Lze předpokládat, že nejčastější obětí sexuálně motivovaných trestných činů spáchaných na dětech v okrese Česká Lípa je dívka ve věku 11-15 let
- Lze předpokládat, že nejčastější formou sexuálního zneužití bylo zneužití s kontaktem

Za zkoumané období bylo na okrese Česká Lípa zjištěno 196 případů sexuálního zneužití dítěte. V průzkumu jak je již uvedeno výše jsou zahrnuty pouze případy, kdy vyšetřování bylo ukončeno a postoupeno s návrhem na potrestání na Okresní státní zastupitelství v České Lípě.

- 1) Provedeným průzkumem se podařilo prokázat, že nejčastějším pachatelem sexuálně motivovaných trestných činů spáchaných na okrese Česká Lípa je dospělý muž
- 2) Provedeným průzkumem se podařilo prokázat, že nejčastější obětí sexuálně motivovaných trestných činů spáchaných na dětech v okrese Česká Lípa je dívka ve věku 11-15 let
- 3) Provedeným průzkumem se podařilo prokázat, že nejčastější formou sexuálního zneužití bylo zneužití s kontaktem

30 Závěr

Sexuální zneužívání dětí představuje psychosociální patologii, která má negativní dopad na vývoj dítěte. Jsou dobře popsány takové charakteristiky sexuálního zneužívání, kde je dítě traumatizováno násilným a zraňujícím způsobem, méně již ty, kde je dítě ze strany pachatele poškozováno specifickým způsobem svádění a gratifikace.

Z průzkumu tedy vyplynulo, že obětí některé z forem sexuálního zneužití se na okrese Česká Lípa stalo 166 dívek a 30 chlapců. U většiny z nich měla tato zkušenost kontaktní charakter, tedy doteky pohlavních orgánů, pohlavní styk, orální styk a anální styk. Zneužití spjaté s nějakou formou průniku pohlavních orgánů bylo zjištěno u 118 dívek a 9 chlapců. Naproti tomu zneužití bez kontaktu zažilo pouze 7 dětí ze zkoumaného souboru, kde většinu tvoří opět dívky. Takto nízké číslo si vysvětlujeme tím, že potenciální oběti si neuvědomují, netuší, že i touto formou jsou zneužívány (sledování pornografie atd.) a policie nebo jiná instituce se o tom nedoví. Více, méně pak tyto případy vyplouvají na povrch až následně, při vyšetřování jiné trestné činnosti. Více než polovina obětí zažila zneužívání více než jednou, přičemž, zneužívání trvalo ve většině 1-2 roky. Většina obětí byla zneužita osobou, kterou znali (52 %), přičemž se ve většině případů jednalo o osobu dospělou (86 %). U nejmladší kategorie agresorů (nezletilých) je možné hovořit o dětských hrách, které jsou jakýmsi poznáváním druhého pohlaví a prvními pokusy o aktivní pohlavní život. Šetřeny jsou tyto případy právě na základě oznámení rodičů (matky), kteří podezření na sexuální zneužití u svého dítěte zjistili, anebo je tato skutečnost již známa a dozví se o ní i odpovědný orgán či dojde k nechtěnému těhotenství (7 případů těhotenství ze zkoumaného souboru). Odborná literatura uvádí, že nejvíce jsou ohroženy děti do 8 let (Dunovský et al. 1995). Z našeho průzkumu vyplývá, že k prvnímu ataku sexuálního násilí nejčastěji došlo ve věku 11-15 let u obou pohlaví, přičemž oběť ve většině případů pochází z neúplné rodiny. Nejvíce se policie pak o této trestné činnosti dozvídá od zdravotnických zařízení, škol a od orgánu sociálně právní ochrany. Není zanedbatelné ani to, co policie sama vyhledá.

Z hlediska trendů zjištěných průzkumem pak můžeme konstatovat, že od roku 2003 do roku 2007 se počet zneužitých chlapců a dívek výrazněji nemění. Domníváme se proto, že naše výsledky dokládají vysokou latentní kriminalitu v této oblasti a pravdivější zjištění spíše přinášejí anonymní výzkumy, zaměřené na přímé výpovědi chlapců (mužů) a dívek (žen) referujících o podobných zkušenostech než policejní statistiky.

31 Opatření proti sexuálnímu zneužívání

Ubližování dítěti v nejrůznějších formách a intenzitě bylo v minulosti chápáno jako samozřejmost, vyplývající mimo jiné z nepochopení dítěte coby právního subjektu a přetrvávání jeho nerovnoprávného postavení ve společnosti. Diagnóza sexuálního zneužití dítěte je velmi složitý proces, kdy musíme hledat jakoukoliv známku svědčící, že se tak stalo. Jde tedy o záchyt či detekci tohoto jevu. Zákonem je stanoveno, že každý, kdo zjistí u dítěte některou z forem zneužívání, je povinen ohlásit tuto skutečnost či jen závažné podezření příslušným institucím Městského úřadu, v případě nutnosti přímo policii. Může splnit tuto svou povinnost i odesláním dítěte k lékaři, který dítě nejen vyšetří, ale i zadokumentuje případnou újmu. Z tohoto pohledu je tedy nutné v tomto směru působit na širší veřejnost, poučit ji o jejích povinnostech, zbavit ji určité lhostejnosti. Naučit ji tak, aby byla citovější a citlivější, aby byla vnímavější vůči zájmům a potřebám dítěte, aby se nebezpečí jakéhokoliv násilí vůči dítěti snižovalo na minimum. To se však může dít jen širokou osvětou, informovaností, která by měla být veřejnosti zprostředkována všemi institucemi se širokou celospolečenskou působností dotýkající se nějakým způsobem života dětí, počínaje orgány státní legislativy.

Zavedením sexuální výchovy do škol byl učiněn důležitý krok. Způsob aplikace a především sama praxe ve školách však nebudí tolik optimismu. Je nutné vysvětlit dětem, že ke zneužití patří i situace, kdy se ho dospělý vůbec nedotkne, ale přesto mu ubližuje, např. ho nutí dívat se na pornografické filmy, časopisy nebo fotografie. Že zneužívání je i to, když dospělý dítěti nabídne peníze za to, že bude k dispozici jinému dospělému pro jeho sexuální potěšení. Dítě musí vědět, jak odmítnout požadovanou službu či pomoc neznámému člověku, která se má realizovat na odlehlém místě. Čím více budeme při poučování dětí otevřenější, tím větší jim dáme šanci na přežití a tím větší možnosti vyjít z osudového setkání ve zdraví.

Třetí a neméně důležité opatření bych zaměřil na vzdělávání odborných pracovníků, kteří se problematikou sexuálního zneužívání zabývají. Na této rovině už nejde již jen o základní informace, ale o získávání poznatků z různých výzkumů. V oblasti preventivního působení lze považovat za velmi přínosné a zároveň za nutné dostatečné vzdělávání studentů středních a vysokých škol, kteří po absolvování studia budou působit v profesích, ve kterých se mohou setkat se zneužitím dítěte. Zejména studenty pedagogiky, psychologie, medicíny, práva, policejních škol je třeba vyškolit v poznání ohrožení dítěte. Avšak i po absolvování studia je zapotřebí umožnit postgraduální doškolování v této oblasti se zaměřením na praktické přístupy, které lze uplatnit v konkrétních profesích ve vztahu k dítěti. Mnou navrhovaná opatření jsem opřel o názory a myšlenky odborníků, kteří se touto problematikou dlouhodobě a intenzivně zabývají.

32 Seznam použité literatury:

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*.

Plzeň: 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.

ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*.

1. vyd. Praha: 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3.

BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*.

1. vyd. Praha: 1998. 120 s. ISBN 80-7169-629-3.

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*.

1. vyd. Praha: 1995. 248 s. ISBN 80-7169-192-5.

GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*.

1. vyd. Praha: 2006. 281 s. ISBN 80-246-1293.

HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*. In: *Sborník studií – děti a jejich problémy*.

Praha: 2005. 144 s. ISBN 80-239-4482-7.

CHMELÍK, J. et al. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*.

1. vyd. Praha: 2003. 208 s. ISBN 80-7178-739-6.

JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M., ČEČILOVÁ, A.

Občanská výchova 6 s blokem Rodinná výchova – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia.

1. vyd. Plzeň: 2003. 136 s. ISBN 80-7238-207-1.

JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M., ČEČILOVÁ, A.

Občanská výchova s blokem Rodinná výchova – příručka pro učitele pro 6. ročník zákl. školy a primu víceletého gymnázia.

1. vyd. Plzeň: 2004. 152 s. ISBN 80-7238-257-8.

JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M., ŠEBKOVÁ, J.

Občanská výchova 8 s blokem Rodinná výchova – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia.

1. vyd. Plzeň: 2005. 144 s. ISBN 80-7238-393-0.

JANOŠKOVÁ, D., ONDRÁČKOVÁ, M., ČABALOVÁ, D.

Občanská výchova s blokem Rodinná výchova – příručka pro učitele pro 8. ročník zákl. školy a víceletá gymnázia.

1. vyd. Plzeň: 2005. 308 s. ISBN 80-7238-394-9.

KERNBERG, O. *Normální a patologická láska*.

1. vyd. Praha: 1999. 240 s. ISBN 80-7178-277-7.

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouora deprivantů – nestvůry, nástroje, obrana.*

2. vyd. Praha: 2006. 327 s. ISBN 80-7262- 410- 5.

LOVASOVÁ, L. *Láska a partnerství.* In: *Sborník studií – děti a jejich problémy.*

Praha: 2005. 144 s. ISBN 80-239-4482-7.

MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi.*

1. vyd. Praha: 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

MITLÖHNER, M. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě.*

1. vyd. Praha: 2005. ISBN 80-247-1201-6.

PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie.*

1. vyd. Praha: 2001. 184 s. ISBN 80-247-0181-2.

PÖTHE, P. *Sexuální zneužívání dítěte v rodině.* V Weiss, P., *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti.*

1. vyd. Praha: 2000. 212 s. ISBN 80-7169-795-8.

SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie I. díl.*

1. vyd. Liberec: TU Liberec, 2001. 81 s. ISBN 80-7083-494-3.

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte.*

1. vyd. Praha: 2003. 157 s. ISBN 80 86131-44-0.

VANÍČKOVÁ, E., et al. *Sexuální násilí na dětech.*

1. vyd. Praha: 1999. 120 s. ISBN 80-7178-286-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.*

3. vyd. Praha: 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby II. díl.*

1. vyd. Liberec: TU Liberec, 2003. 102 s. ISBN 80-7083-703-9.

WEISS, P. *Sexuální deviace.*

1. vyd. Praha: 2002. 360 s. ISBN 80-7178-634-9.

WEISS, P., ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR- situace a trendy.*

1. vyd. Praha: 2001. 160 s. ISBN 80- 7178-558-X.

WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti.*

1. vyd. Praha: 2000. 212 s. ISBN 80-7169-795-8.

Český statistický úřad, meziokresní srovnání. http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/070709_aktualne (9.01.08)

